

SZAKDOLGOZAT

Baba Zsuzsanna

Településmérnöki Szak

2008

Szent István Egyetem
Ybl Miklós Építéstudományi Kar

Győr – Újváros karaktervizsgálata

Baba Zsuzsanna
Településmérnöki Szak
2008

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
2. Összegzés	3
3. Térségi kapcsolatok	4
3.1 Kistérség bemutatása	4
3.2 Földrajzi elhelyezkedés	5
3.3 Társadalom és gazdaságföldrajz	7
3.4 Infrastruktúra	9
4. Győr történeti áttekintése	12
5. Győr - Újváros városrész bemutatása	22
5.1 Újváros városrész elhelyezkedése.....	22
5.2 Újváros városrész kialakulása	22
5.3 Újváros városrész jövőképe	26
6. Újváros vizsgálata.....	28
6.1 Struktúravizsgálatok	28
6.1.1. Közterületstruktúra	29
6.1.2. Telekstruktúra	30
6.1.3. Beépítési struktúra	31
6.2 Értékek Újvárosban	32
6.2.1. Táji értékek	32
6.2.2. Kulturális értékek	32
6.2.3. Művi értékek.....	33
6.2.3.1. Utcák	33
6.2.3.2. Terek	67
6.2.3.3. Templomok	70
7. Vizsgálatok értékelése.....	74
7.1 Vizsgálati eredmények összefoglalása	74
7.2 Eredmények a tervezett fejlesztések tükrében.....	77
8. Irodalomjegyzék	81

---

1. Bevezetés

Szakdolgozatom témájának megválasztásánál olyan települést választottam, amelyet jól ismerek. Így esett a választásom Győrre. Itt születtem és itt nőttem fel, tanulmányaimat az egyetemig itt végeztem, így lehetőségem volt alaposan megismerni a várost.

Ott töltött éveim alatt sokat sétáltam a város minden részén, és már akkor feltűnt az egyes városrészek karakterbeli változatossága. A történelmi belváros, a kertvárosi részek, a lakótelepek színes és változatos, mégis egységes képet alkotnak. Úgy vélem, a város jelentős nagysága ellenére mégis emberléptékű tudott maradni. Az itt élő emberek jól érzik magukat, és büszkék városukra.

Győrt a „Vizek városa”-ként szokták emlegetni. Az ide látogató vendégek a város egy kis részét ismerik csupán: a történelmi belvárost, amely méltán csalogatja ide a turistákat. A Káptalandomb, a Püspökvár, a Radó-sziget és a Baross utca az ami az idelátogatók emlékezetében megmarad, egyszóval a központ, a történelmi belváros. Mindezek mögött rejlik a város egyik legnagyobb értéke, az épületek karaktere, amit csak azok látnak meg, akik nem vesznek el a belváros kínálta szolgáltatásokban, hanem mögénéznek a dolgoknak és élvezik a történelem nyújtotta emlékeket is.

Miután végigtanulmányoztam a város történelmét, más szemmel sétáltam végig az utcákon. Kirajzolódtak előttem a rejtett értékek amik mindig is ott voltak előttem, csak eddig nem vettem észre. Így került sor arra, hogy a karaktervizsgálatot választottam témának. Elkezdtem vizsgálni az egyes városrészek

karakterét. Mivel a város jelentős területtel bír, így vizsgálatom csak Újváros városrészre korlátozódik.

További sétáim során megpróbáltam tudatosan, az eddig tanultak alapján vizsgálni a városrészt: az egyes utcákat, tereket, épületeket, mik a karakterbeli különbségek és mi lehet azok oka. Így szakdolgozatomban Újvárost annak kialakulása, közterületi struktúrája, telek struktúrája és épített struktúrája alapján fogom vizsgálni.

Célom:

- rámutatni a városrészben azokra az értékekre, amelyek meghatározzák annak építészeti karakterét
- bemutatni milyen tényezők befolyásolták Újváros karakterének változását a múltban és melyek a jelenben
- felhívni a figyelmet ezen értékek megőrzésének fontosságára
- vizsgálataim eredményének összevetése a tervezett fejlesztésekkel

Amit szeretnék elérni az az, hogy az Olvasóban egy átfogó kép alakuljon ki a jelenlegi helyzetről, és megindító gondolatok szülessenek a lehetőségek és célok további alakulásáról.

Ajánlom a dolgozatomat mindazoknak, akiket érdekel Győr egy városrészének kialakulása, jelenlegi helyzete és a későbbi fejlődés lehetséges irányai, mindezt településmérnöki szemmel tekintve.

2. Összegzés

Szakdolgozatommal átfogó képet próbálok adni Győr – Újváros városrészének településkarakteréről. Vizsgálom a város térségi kapcsolatait, kialakulását, valamint az adott városrészt történetét. Részletesen bemutatom a jelenlegi helyzetet a struktúrák és az értékek alapján. Végül mindezeket összevetem a tervezett fejlesztésekkel.

Dolgozatom legterjedelmesebb része a jelenlegi struktúrák és épített értékek bemutatása. Részletesen vizsgálom a közterületek a telkek és a beépített területek struktúráját, az értékeket, ideértve mind a táji, mind a kulturális és különösen az épített értékeket. A művi (épített) értékeken belül megvizsgálom a városrész utcáit és tereit. Az elemzésem során rámutatok Újváros rendkívüli sokszínűségére: találkozhatunk mind falusias, mind kertvárosias, mind kisvárosias lakóövezetekkel, valamint változatos korú épületállománnyal. Azt is taglalom, hogy a városrész egyes utcái jelenleg erősen lepusztult állapotban vannak. Végül számbaveszem a területre vonatkozó fejlesztési terveket.

Reményeim szerint a dolgozat elolvasása után nem csak bennem hanem a kedves Olvasóban is összeáll egy kép Győr – Újváros jelenlegi helyzetéről – településmérnöki szemmel.

3. Térségi kapcsolatok

3.1 Kistérség bemutatása

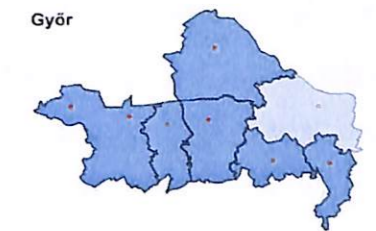
Győr (latinul: *Arrabona*¹; németül *Raab*) megyei jogú város, Győr-Moson-Sopron megye székhelye. A győri kistérség és a nyugat-dunántúli régió központja. Magyarország 6. legnépesebb városa, a Dunántúlon csak Pécs előzi meg.

Jelentős gazdasági, ipari, egyházi, oktatási, kulturális és sportközpont. A Bécs–Pozsony–Budapest innovatív tengelyen fekszik, kiváló közlekedési adottságokkal rendelkezik, a mai napig dinamikus fejlődik. Emiatt kapta jelzőjét: *Győr – a találkozások városa*.

Magyarország műemlékekben második leggazdagabb vidéki városa, a barokk belváros rekonstrukciójának elismeréséül elnyerte a műemlékvédelem Európa-díját.

Nyugat-Dunántúl a hét magyarországi statisztikai régió egyike, az ország északnyugati részében helyezkedik el. Három megye, Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala alkotja ezt a régiót, melynek központja Győr.

¹ Régi közismert neve: *Arrabona*, amely első elnevezése volt a településnek. Arrabona római város volt Felső-Pannóniában. Nevét az Arrabo folyóról kapta, melynek torkolatánál feküdt, s amit ma Rábának ismerünk. Egyes történészek ebből vezetik le mai nevét, míg mások a Geur személynévhez kötik. (Geur lovag volt az első várispán).

A Győri kistérség keletről a Komáromi, délkeletről a kisbéri, délről a pannonhalmi és tétii, nyugatról a csornai, északnyugatról a mosonmagyaróvári kistérséggel, északról pedig Szlovákiával határos

A kistérség települései: Abda, Bőny, Börcs, Dunaszeg, Dunaszentpál, Enese, Gönyű, Győrladamér, Győrújbarát, Győrújfalú, Győrzámoly, Ikrény, Kisbajcs, Koroncó, Kunsziget, Mezőörs, Nagybjacs, Nagyszentjános, Nyúl, Öttevény, Pér, Rábapatoná, Rétalap, Töltéstava, Vámoszabadi, Vének

Terület (km²) : 743

Népesség (fő) : 176 706

Népsűrűség (fő / km²) : 238

Településszám (város) : 27

3.2 Földrajzi elhelyezkedés

Győr két jellegzetes tájegység határán, a Kisalföld északi peremén, a Győri-medence központjában helyezkedik el. A legrégebbi településtől nyugatra egykor a Duna, Rába, Rábca folyók mocsaras vidéke, valamint a Hanság és Szigetköz lápos világa terült el. A folyók szabályozásával és a Hanság kiszáritásával a mocsaras, vizes terület nagysága csökkent. A városba nyugatról országúton érkezőt azonban még ma is széles, náddal, vízi növényekkel benőtt „lapos” fogadja. A településtől keletre vízben szegény, sík vidék húzódik, mely egészen a Vértes-Gerecse lábáig terjed. E vidéket keleti és déli irányban a Bakony hegláncolata határolja. Távolabb, északnyugat, nyugat irányában a Kárpátok és az osztrák Alpok vonulatai húzódnak. A két hegyóriás utolsó nyúlványai, a Lajta-hegység és a Kis-Kárpátok egymás felé hajló ívei nem záródnak szorosan össze. A két

hegyvonulat szűk átjárót fog közre: a szoros a Bécsi-medencét köti össze a Kisalfölddel. Ez Magyarország nyugati kapuja, a „Porta Hungarica”. A településről délre, a széles, termékeny síkságból hármás dombvonulat, a Szent Pál-hegy, tőle keletre Pannonhalma, nyugati irányban Felpéc magasodik. A Rába ősi medreinek változásai hosszú ideig e területet is mocsaras, lápos vidékké változtatták. A város Rába, Rábca és a Mosoni-Duna torkolatánál, az ingoványos terület magasabb szintjein, teraszain és az erre rakódott dűnéken alakult ki. Az egykori kavicskúpok közül a Káptalandombot és a Kálváriadombot ma is jól felismerhetjük. A magaslatok ősidők óta néhány méterrel a környező terep fölé emelkedtek, így mindig csábították az embereket a letelepedésre. A Káptalandomb korán stratégiai jelentőségűvé vált, hiszen közvetlenül a folyók összefolyásától délre helyezkedett el: magaslatáról a távolabbi környék – régió – úthálózatának forgalmát ellenőrizni lehetett. Győr ősi magja a Káptalandomb kavicsdombján keletkezett. A mai Győr területe minden időben a Kelet-Nyugat irányú hadi és kereskedelmi útvonalak találkozási pontja volt. Ugyanakkor a természeti adottságok miatt a keletről nyugati irányban vezető utak a Rábát és a Rábcát csak a Duna torkolatánál keresztezhatték. A folyók és az utak "találkozása" a város kialakulását nagyban elősegítette. A hely stratégiai jelentőségét csak növelte a Káptalandomb, mely hadászati szempontból fontos ponton kínált kedvező helyet jól védhető katonai táborok, majd falakkal megerősített erődítmények, illetve vár létesítésére. Az ősi település sajátos földrajzi helyzetének kialakulására és történetére egyformán nagy hatással volt. A folyók és utak találkozásából származó előnyöket a város a mai napig élvezi.

3.3 Társadalom és gazdaságföldrajz

A Győri kistérség társadalmi, gazdasági és kulturális életében Győr jelenléte egyértelműen meghatározó. A kistérség az ország egyik legfontosabb, Északnyugat-Magyarországon meghatározó súlyú városi agglomerációjaként fogható fel, melynek központja a csaknem 130 ezer lakosú Győr, a Nyugat-magyarországi Régió legnépesebb, hazánk 6. legnagyobb városa. A Rábca, a Rába, a Mosoni- és a Nagy-Duna összefolyásánál fekvő térségben hagyományosan a mezőgazdaság és a kereskedelem játszották a meghatározó szerepet, a ma is jellemző iparosodás a XIX. század második felében indult meg.

A kistérség falvai jellemzően a közepes- és nagyfalvak kategóriájába esnek, kisebb településeket az északi, északnyugati területeken, a Mosoni- és a Nagy-Duna térségében találunk. Mind a kisebb, mind a nagyobb településekre jellemző az "alvótelepülés" jelleg. A Győri kistérség a foglalkoztatottság szempontjából igen kedvező helyzetben van, a munkanélküliek aránya regionális és országos viszonylatban is a legalacsonyabbak között van; csak néhány területen jelentkezik szakemberhiány.

A kistérségre általánosan jellemző a negatív természetes szaporodás, amelyet kistérségi szinten a belföldi migrációs különbözet egyensúlyoz ki. A városból való kiköltözés elsősorban a Győr környéki településeken jellemző, az agglomerálódás azonban egyre inkább érinti a központtól távolabb eső településeket is. Míg Győr lakossága a természetes fogyás és bevándorlás eredményeképpen az elmúlt másfél évtizedben állandónak mondható, a kistérségben a lakosság - ha kis mértékben is - folyamatosan növekszik.

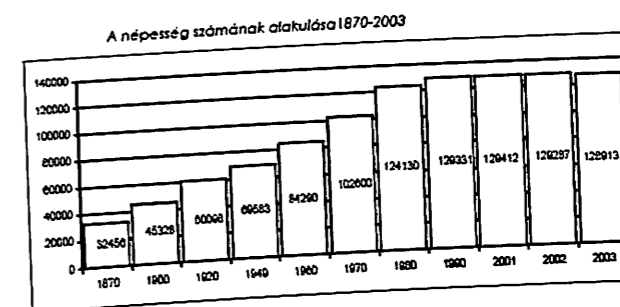
Győr város lakónépessége 128 450 fő, állandó népessége pedig 132 000 fő körül mozog. Az utóbbi évekre jellemző kisebb ingadozás az országos tendenciákhoz képest inkább stagnálásnak tekinthető, amely az országos átlagnál kicsit kedvezőbb természetes fogyás és a város fejlettsége miatti vándorlási nyereség együttes hatása.

Az urbanizációs folyamat a 2. világháború után felgyorsult, ennek eredményeképpen a város lakossága megkétszereződött. A növekedésben a falusi lakosság városba költözésén túl a környező községek városhoz csatolása (Révfa, Pataháza, Bácsa Kisbácsa, Sziget, Pinnyéd, Győrszentiván, Kismegyer, Ménfőcsanak, Gyirmót) is szerepet játszott.

Az alacsonyabb halandóság is közrejátszik a lakosság országos átlagnál kisebb csökkenésében. A férfiak születéskor várható átlagos élettartama 1995-ben két és fél évvel volt magasabb az országos átlagnál (67,9 év), míg a nőké hárommal (77,46 év).

Amíg a halálozások száma nem változik jelentősen, addig nagymértékben csökken az elveszületések száma. A házasságkötések fogyatkozó száma és a korfa azt mutatja, hogy a csökkenő születésszámot a gyermekvállalási hajlandóság csökkenése okozza.

A rendszerváltási időszak döntő változásokat hozott az ország, és így a város társadalmi szerkezetében is. A változás oka a tulajdonszerkezet megváltozása, az állami tulajdon visszaszorulása. A magántulajdon részben az állami tulajdon intézményeinek privatizálásával, részben új beruházások

létrehozásával jött létre. Az új beruházások jelentős része külföldi. A gazdasági szerkezet megváltozása, benne a tulajdonosi kör átalakulása, a piaci szereplők körének gyors megváltozását is okozta. A folyamatok kedvezőtlen eredménye, a munkanélküliség gyors kialakulása és tartósan magas szintje Győrt kevésbé érintette. A munkanélküliség alacsonyabb az országos átlagnál.

3.4 Infrastruktúra

Vízellátás, csapadék-, szennyvízelvezetés és tisztítás

A vezetékes vízellátásra a városban 1883-ban részvénytársaság alakult. A következő évben megkezdte működését a kiskúti vízmű, amely napjainkban már tartalék szerepet játszik. Mára a város közműves vízzel való ellátottsága 100%-os, a vízfelhasználást illetően pedig szabad kapacitásokkal rendelkezik. A kilencvenes években a csatornahálózat fejlesztése volt soron. 1992-ben kezdődött meg az elmaradott területek és a peremkerületek csatornázása. 2000-ben a város 233 km hosszú szennyvízcsatorna-hálózattal rendelkezett. A mai fő feladat az előregedett és a vegyes hálózat cseréje, ugyanis jelenleg a város közel egyharmad területén a szennyvíz főgyűjtőcsatornába vezetik a belvízelvezető-csatornákat. Így folyamatos esőzés esetén a főgyűjtőcsatornák nem tudják elnyelni a csapadékvizet, és a keveredett szennyvíz sok helyen visszafolyik az utcákra. A Mosoni-Duna és a Rába összefolyásánál van a városi strandfürdő, rendkívüli szép természeti környezetben.

Energiaellátás, közvilágítás, hőellátás

A város regionális szolgáltatók székhelye. Győr villamosenergia-ellátását az EON Áramszolgáltató Zrt. biztosítja,

gázszolgáltatója az ÉGÁZ Zrt. (Észak-dunántúli Gázszolgáltató Zrt.). A több vezetéken érkező földgázt a Tibor-majori átadóállomás fogadja.

A közvilágítás a belvárosban földkábeles rendszerű. A külterületen szabadvezetékes rendszer légvezetékekkel együtt halad. A felújítások során ahol lehetséges, földkábellel váltják ki a légvezetékes rendszert.

A Győri Hőszolgáltató Kft. a városi önkormányzat tulajdonában van. A fűtőműből forróvíz, valamint gőz hordozójú távhőszolgáltatást végeznek. Valamennyi hőközpontban hőmennyiségmérő van beépítve. A fogyasztókkal a tényleges fogyasztás alapján számolnak el, ezért itt nincs átalánydíj.

Közlekedése

A város a vasúti és a közúti forgalom országos jelentőségű csomópontja. Győr közlekedés-földrajzi helyzete kiváló. Vasúti kapcsolatai közül a legfontosabb a Bécs-Budapest vasútvonal. Győrben több közlekedési főútvonal találkozik egymással (M1, 81, 82, 83, 85, 100), és a város több pontjáról elérhető az autópálya. A Győr-Pér Repülőtér a városból a 81-es számú főúton érhető el, 15 kilométer távolságra Székesfehérvár felé.

Lakásállománya

A városrészek határait a folyók jelölték ki. A különböző időpontokban keletkezett városrészek eltérő módon jelenítik meg a városképet. A 2. világháború bombázásai a várost hadipotenciálja miatt érték. A helyreállítható házakat a következő években felújították. 1954-ben az árvíz a szigetközi Révfallu városrész képét formálta át: családi házas lakónegyeddé alakult át.

A hatvanas évekig az új építkezések színtere Nádorváros volt. A lakásépítés a hetvenes évektől vett nagy lendületet. A házgyári technika alkalmazásával új városrészek alakultak ki. Először Szabadhegyen, Dél-Nádorvárosban, majd Marcalváros két ütemben épültek meg a szovjet technológiájú magasházak. Szinte minden városrészben épültek azonban kisebb-nagyobb lakótelepek. A hetvenes években átlagosan évi 1400 darab házat adtak át. A kedvező kamatozású lakáshitelek megszűnése és a gazdasági recesszió erőteljesen éreztette hatását. Győr lakásállománya a kétezres évek elején 50 000 körüli volt. A kétezres évek elején az önkormányzat a családi házas építkezést elősegítve hozzájárult a kerteknek építési telekké átalakításához. Erre azért került sor, mert az önkormányzati beépíthető telekállomány lecsökkent, a lakosság viszont rendelkezik erre alkalmas telkekkel.

4. Győr történeti áttekintése

Győr Közép-Európa egyik fontos fő útja mellett fekszik, két világváros, Bécs és Budapest között, pontosan félúton. Európa népeinek szakadatlan áramlása a város központjától délre, a széles Szent István úton folyik. Az országúttal párhuzamos a Bécset Budapesttel összekötő vasútvonal is; a Kelet- és Nyugat-Európát összekötő vasút szerelvényein évente több százezer ember robog el a város mellett.

Magát a várost mégis viszonylag kevesen ismerik. A gépkocsin átutazók elől magas házak sora takarja el a történelmi belváros látványát. Legtöbben nem is tudják, legfeljebb csak sejtik, hogy a nagyvárosi épületek mögött kedves kisváros rejtőzködik. Több száz éves utcák és terek bújnak meg itt; a patinás öreg házak, pompás paloták és templomok. E városban emberemlékezet óta lüktető városi élet zajlik: kultúra, ipar és gazdag kereskedelem teszi vonzóvá a települést. A város mai lakói ismerik értékeiket, és egyre többet tesznek azért, hogy a település gazdagodjon, szépüljön.

Győr a Kárpát-medence északnyugati szegletében, a Kisalföld központjában helyezkedik el. Itt, az Alpoktól keletre, a Duna, Rába és Rábca folyók találkozásánál két nagy tájegység határa húzódik. Nyugatra a Hanság és Szigetköz - egykor

mocsaras, lápos - világa, keletre pedig egy vízben szegényebb, sík vidék, amelyet a Vértes és Gerecse hegység lejtői határolnak. A folyók találkozásánál, a vizenyős, lápos tájból kiemelkedő dombokon és kavicsteraszokon - ma Kálváriadomb, Káptalandomb és az egykori Újszállások (Gyárváros) - az ember először az őskorban települt meg; az élet folytonosságáról ásatások, földből előkerült leletek tanúskodnak. Az első nagyobb, összefüggő település Krisztus születése előtt öt évszázaddal alakult ki; lakói kelták voltak. Tőlük származik a település első elnevezése: *Arrabona*. E nevet közel nyolc évszázadig ebben a formájában használták és rövidített változatát - *Raab* - a település német megjelölése egészen napjainkig megőrizte.

A római kereskedők Krisztus születése előtt egy évszázaddal jelentek meg e tájon; a római katonaság pedig időszámításunk után kerek egy évtizeddel szállta meg a későbbi Pannónia északi részét, a Duna vidékét. Hamarosan megerősítették az új határ egész vonalát. Ezzel egy időben kiépült a Vindobonát (Bécs) Aquincummal (Óbuda) összekötő, fontos hadiút, melyet a Dunától délre vezettek; nyomvonala a Rába torkolatán keresztülhaladt. Az átkelőhely védelmére a torkolat melletti magaslaton megerősített katonai tábor épült, amely megfelelő védelmet ígért a köréje települő polgári lakosság számára is. A szabályos, négyzetes alaprajzú katonai tábor a mai Káptalandombon helyezkedett el. Hatalmas kapuépítménye délnyugatra nézett: egykori falait a legutóbbi idők ásatásai során sikerült felfedezni.

A római város a keletről támadó barbár törzsek zaklatásának egyre kevésbé tudott ellenállni: lakói a negyedik évszázadban végleg feladták otthonaikat, és délebbre költöztek. A népvándorlás ideje alatt, egészen a magyarok bejöveteléig mégis folyamatosan

laktak a régi falak között. A magyarok először a káptalandombi erősséget szállták meg (Káptalan-Győr). A megmaradt római kőfalakat földsáncokkal és fagerendákból összerótt falakkal magasították fel: a megerősített területen Szent István várispánságot és püspökséget alapított. A város magyar nevét - Győr - személynév alapján kapta.

A magyarok előbb sátrakban, majd félig földbe ástott földkunyhókban laktak. A honfoglaló magyar lakosság feltételezett települése a Káptalan-Győrtől keletre, délkeletre valahol a mai belváros keleti részén volt (Király-Győr). E település sorsa hosszú évszázadokig igen viszontagságos volt. 1242-ben a tatárok kezére került, 1271-ben Ottokár cseh király, majd német lovagok csapatai pusztították el. A település azonban a nehéz körülmények között is mindig újjáépült és egyre fejlődött: V. Istvántól a győriek 1271-ben városi jogokat kaptak. Feltételezzük, hogy ez időben keletkezett a város szabályos főtere, a mai Széchenyi tér és az erre nagyjából-egészéből merőleges utcák rendszere. A településközpontból kivezető utak mentén pedig kisebb-nagyobb, útmenti települések keletkeztek, apró házakkal, majorokkal, egy-egy templommal vagy kolostorral (Királyföldje, Szentdomonkosfalva, Szentalbtfalva, Szent-benedekfalva, Felfalu, Malomsok és Révfalu). Később, a belviszályok majd a kezdődő török támadások nyomán e városrészek szinte teljesen elpusztultak és csak sokkal később, a XVIII. század során épültek be újra. Az ezeröttszázas évek derekáig elsősorban a nyugatról jövő cseh és német támadások ellen kellett a várost megvédeni. Miután a törökök Székesfehérvárig nyomultak, a fő veszély most már keletről fenyegette a települést. 1529-ben Lamberg Kristóf királyi városparancsnok nem vállalkozott a város védelmére,

inkább felgyújtotta azt: a törökök csupán füstölgő romokat találtak itt. Innen a város török neve - *Janik Kala* -, "égett város".

A török veszély tette végül is szükségessé a nagy kiterjedésű, jobbára apró, oromfalas házakkal beépített középkori belváros átépítését és bástyákkal történő megerősítését. Először csak a Káptalandombot és közvetlen környezetét akarták újabb védőművekkel körülvenni, később azonban elhatározták, hogy a belváros nagyobb részét is fallal veszik körül. Több terv is készült, ezeket jobbára olasz hadmérnökök és építészek rajzolták. A kivitelezett védőmű Francesco Benigno tervei alapján valósult meg: a falakat és a hét "füles bástyát" a legkorszerűbb "új olasz" erődítmények mintájára emelték. A falak nagyobb része Bécsben égetett, jó minőségű téglából készült, a falsarkokat - amelyek a legveszélyeztetettebbek voltak - faragott kövekkel erősítették; kőből készült a falakat lezáró, felső párkány is. A bástyákat földalatti folyosók, kazamaták kötötték össze; az ágyúk a bástyák védett szegleteiben álltak, magas teraszokon.

A győri vár nagy költséggel létesült és korának legkorszerűbb erődítményei között tartották számon egész Európában. Terveit - biztonsági okokból nevének megjelölése nélkül - építészeti mintakönyvekben is közreadták. E tervek arról árulkodnak, hogy a várfalak építésével egy időben az utcák vonalát is szabályosabbá tették, a telkek egy részét újraosztották és ennek megfelelően a ki-be ugró középkori házak nagyobb részét folyamatosan átépítették. A középkori utcák vezetéséről így ma leginkább csak a fennmaradt pincék adnak bizonyos támpontot. Joggal feltételezzük, hogy a város e korban jelentősen átépült: a kora középkori város alapvető szerkezeti jellegzetességei - a nagy, szabályos főter és az erre merőleges

utcahálózat - azonban lényegében megmaradt. Az átépítésben az itt élő olasz mesterek komoly feladatokhoz jutottak: az első, árkádos-loggiás polgárházakat is ők építették, a szülőföldjükön virágzó reneszánsz késői stílusában (Király utca 12., Rákóczi utca 6.). A városkát ők olaszosan *Giavarinónak* tisztelték.

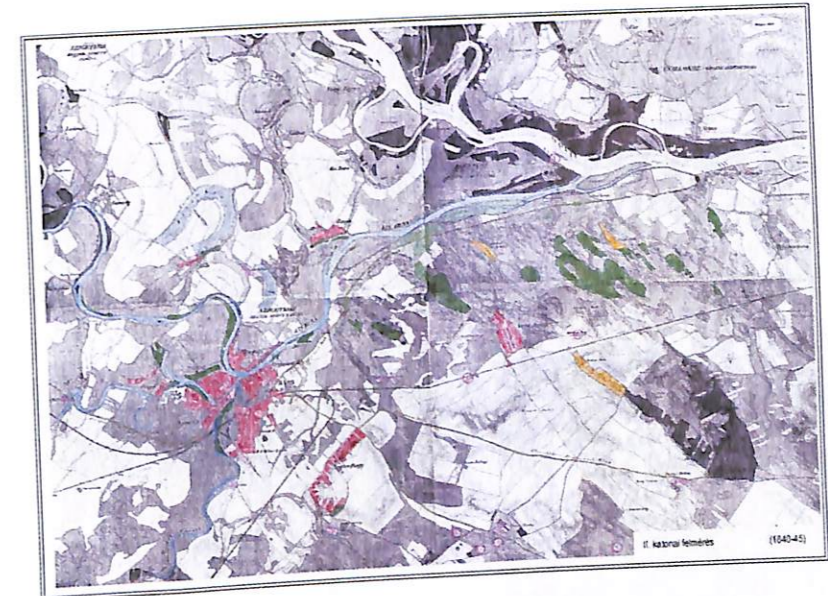
A győri erődítmény nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket: védőit a török 1594-ben a vár feladására kényszerítette. Csupán 1598-ban sikerült a Bécs védelme szempontjából különösen fontos végvárat visszahódítani. Az ostromló osztrák és magyar seregek a petárdával felrobbantott Fehérvári kapun keresztül törtek be a várba és álmában lepték meg az őrséget. A hadiesemények - ágyúzás, pusztító tűzvész - hatalmas károkat okoztak a reneszánsz stílusában átépülő győri belvárosban.

Az elkövetkező évszázadokban a város nagyot fejlődött. 1743-ban Mária Terézia szabad királyi város rangjára emelte Győrt. E korban különösen a gabonával és marhával kereskedő polgárok gazdagodtak meg: épületeik pompája vetekedett a városban élő nemesemberek (Zichy család, Esterházy család) palotáinak szépségével. A kor legnagyobb mecénása azonban kétségtelenül a római katolikus egyház volt Győrben. Az ellenreformáció idején letelepülő szerzetesrendek, a jezsuiták és karmeliták új templomaik mellett kolostort, kórházat és iskolákat is építettek. E hatalmas építkezések megváltoztatták a város képét. A káptalani iskolában, később evangélikusok algimnáziumában, majd a jezsuiták 1627-

ben megnyílt gimnáziumában a magyar mellett a latin volt a tanítás nyelve. A város latinus elnevezését - *Jaurinum* - régi írások, oklevelek őrzik.

A hatalmas védőművek a napóleoni időkben újra csődöt mondtak. A várat elfoglaló Napoleon a falakat hét helyen is felrobbantotta.

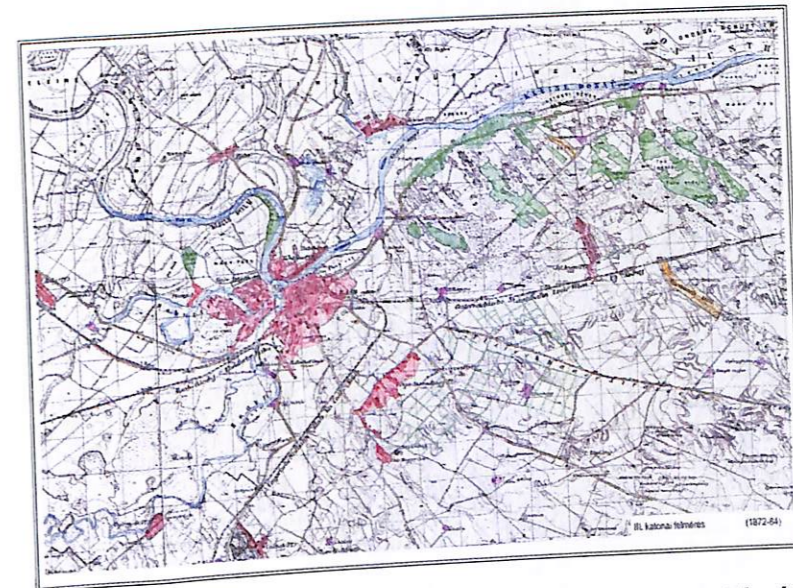
Veszélybe kerültek a fejlődésnek indult Újváros épületei is: az evangélikusok hatalmas, új templomának lerombolását azonban éppen Napóleon egyik katonatisztje akadályozta meg. A győztes kismegyeri csatát és Győr bevételét a franciák a mai napig nem felejtették el (Győr nevét - igaz, németes formájában - a párizsi diadalív oszlopára is felvésték, Napóleon sikeres ütközeteinek hosszú sorába.

A város vezetői hamarosan belátták, hogy a védőművekre többé nincs már szükség, ezért 1820-ban elhatározták, hogy lerombolják azokat. Hamarosan sor került a "bástyadöntésre", melynek során hatalmas, összefüggő területek szabadultak fel. Elsősorban déli irányban nyílt alkalom a város fejlesztésére. A terület beépítésére tervet készítettek, ennek elképzelései szerint a belváros észak-déli irányú utcáit építették tovább, egészen a vásártérig. Szabályos, nagy lakótömbök jöttek létre, melyeket előbb földszintes, később pedig emeletes házakkal építettek körül.

A régi várfalakra is házak épültek, így hamarosan a várfal emléke is feledésbe merült. Csupán a Kastély-bástya és Sforza-félbástya maradt épen: magas téglafalai alatt kerek négyszáz éve hömpölyög a Rába és a Duna vize.

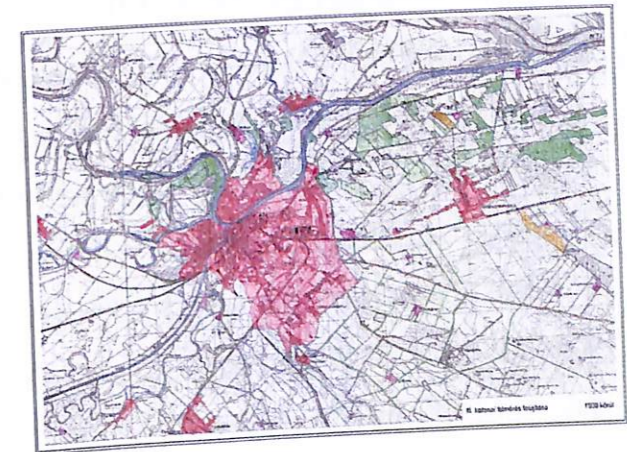
Győr szerepe a múlt század derekán a gőzhajó megindulásával a búza- és marhakereskedelemben tovább nőtt. A város kulcsszerepet kapott a magyar árukivitelben, és ez nagy hasznot hozott a település lakóinak.

A város kivételezett helyzete a Pest-Kanizsa közötti vasútvonal kiépítése után (1861) szinte egy csapásra

megszűnt. A kereskedelemről származó haszon elmaradását nagyarányú iparfejlesztéssel ellensúlyozták. A városatyák kedvező lehetőséget teremtettek az ipar letelepedéséhez; az ez által megnövekedett városi bevételek nagyobb részét a belváros kiépítésére fordították. Az állomás felé vezető utat átépítették (Baross Gábor út), a Deák Ferenc utcát (ma Aradi vértanúk útja) pedig a karmelita rendháztól keletre a Bécsi kapu térig meghosszabbították. A kelet-nyugat irányú Szent István utat monumentális sugárúttá építették ki, az állomással szemben pedig felépült az új városháza és az azt keretező elegáns középületekből álló együttes.

A város déli részének elképzelt teljes átépítésére az első világháború után már nem került sor. A nagyvárosias házak sorában megmaradtak az alacsonyabb, földszintes épületek is. Az első világháború utáni években kevés, de jelentős középület létesült (postapalota, versenyuszoda) és közel két tucat erkélyes-loggiás, modern társasház. Egészében a város a második világháború kezdetéig megőrizte a századfordulón kialakult arculatát. A második világháború hatalmas károkat okozott. Nem csak a külvárosok területén elhelyezkedő gyárak, üzemek, laktanyák sérültek meg; a belváros palotái közül is nem egy romba dőlt. A háború pusztításainál is nagyobb változásokat okozott a belváros arculatában az 1960-as évek városfejlesztése. A régi épületekkel - ha nem állnak műemléki védelem alatt - nem sokat törődtek: a lakosság egy részét a várostól délre felépített, új lakónegyedek betonházaiba telepítették. A belváros elvesztette korábbi rangját. Ami még nagyobb hiba volt: a régi hivatalokat, patinás üzleteket, vendéglőket és kávéházakat is megszüntették. A város történeti központja szegényes, szürke lakónegyeddé vált.

A helyzet csupán az 1970-es évek végén változott. Ekkor indult meg Győr történeti belvárosának tervszerű megújítása. Az első helyreállítások éppen a bontásokkal leginkább megsebzett délkeleti városrészben kezdődtek. Aczél Gábor építész vezetésével a történeti belváros egészét átfogó, korszerű városrendezési terv készült. Ez időben szakítottak azzal a korábbi szemlélettel, mely

szerint a modern város legfontosabb feladata, hogy a modern közlekedés - teher-és személyautó-forgalom - számára kényelmes, széles utakkal, útkereszteződésekkel rendelkezzen. Elhatározták, hogy csak azokat az autókat engedik be a belvárosba, amelyek közvetlen célja az új városrész. A gyalogosok által kedvelt utcákból sorra kitiltották a gépjárműveket. Ahol a forgalom megmaradt, a száguldó autók megcsendesítésére különféle rendelkezéseket hoztak. Egyszóval a belváros utcáit lépcsőről lépésre visszahódították az itt lakó embereknek.

A tervek azt is meghatározzák, hol lehet új házakat építeni, és mely utcákban kell ragaszkodni a régi épületek gondos helyreállításához. A belváros egészére kiterjedő fejlesztési tervet később részletes elképzelések egész sora követte. A városatyák a házak alapos, kívül-belül történő teljes felújítása mellett döntöttek: mindent megtettek azért, hogy a helyreállításához szükséges pénzeszegeket évről évre előteremtsék. Egyszerre csupán egy-egy lakótömb felújításába fogtak bele. Az egészségtelen, vizes földszinti lakásokat megszüntették, helyükön boltokat, vendéglőket létesítettek. Az emeleti lakásokat a mai kor követelményeinek megfelelően modernizálták. Sok helyen a tetőteret is beépítették. Egy-egy földszintes házat, udvari szárnyat is újra cseréltek. Mindez közel egy időben, egységes elképzelések alapján történt: ugyanígy az utcák kövezése, a korhű lámpák felszerelése és a városi terek bebútorozása. A megújított tömbökbe bevezették a távfűtést és korszerűsítették a csatornázást is.

Nagyon fontosnak tartották, hogy a házakat a legapróbb részletekig korhűen állítsák helyre. Ügyeltek arra is, hogy a régi épületszerkezetek - címeres téglák, díszes ajtózárok, korlátok,

rácsok - eredeti helyükön maradjanak. A helyreállítás előtt művészettörténészek kutatták végig az épületeket. A levéltárak megsárgult tervei, iratai alapján tisztázták a telkek és házak történetét: kiderült, hogy milyen volt egy-egy épület egykori formája, és későbbi gazdái mit változtattak rajta. Természetesen e későbbi hozzáépítéseket is megtartották, amennyiben azok az eredeti képet nem zavarták.

Ahol lehetett, elkerülték az udvari szárnyak, régi kerítések bontását is: az eredeti növényzet megóvására is nagy súlyt fektettek. Sehol nem akartak túl nagy tömbbelsőket létrehozni; a legtöbb ház így megtarthatta eredeti környezetét. A legforgalmasabb gyalogosirányok mentén azonban átjárókat bontottak a házak földszintjén. Így az udvarokban is hangulatos, új üzletek sora jött létre: pezsgő élet költözött a tömbök belsejébe. A városi élet egykori gazdaságát és mozgalmasságát idézik a szerdai és szombati vásárok. Hosszú évtizedek után ismét megengedték ugyanis, hogy az árusok sátraikat a belváros utcáin és terein felállítsák. A régi, boltozott pincékben pedig vendéglők, cukrászdák és borozók kaptak helyet. Így nemcsak az utcák, kertek és házak újultak meg, hanem a városi élet régi hagyományai is új életre keltek és tovább gazdagodtak.

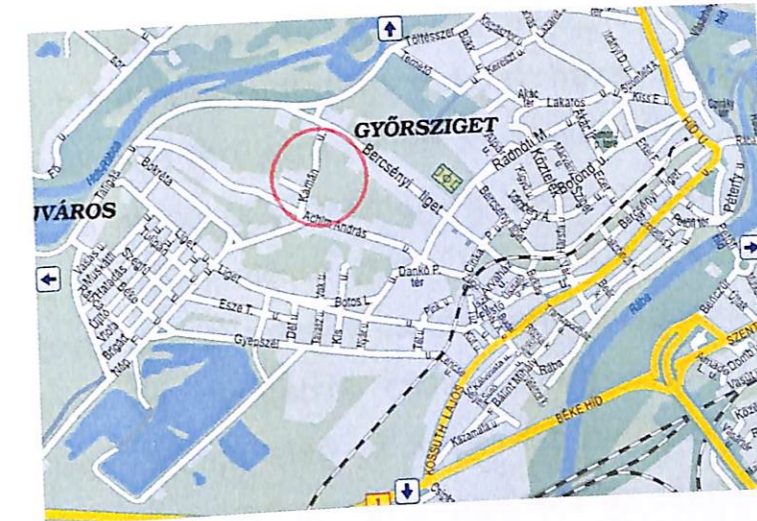
A belváros - ahonnan néhány éve még a kertés külvárosokba menekültek a lakók - mára ismét kedvelt lakhely lett. A kisebb házak, szerényebb épületek is egyre kapósabbak: ahol lehet, ezeket is felújítják, kiegészítik. Győr történeti negyedei fejlődnek, változnak: régi hangulatuk azonban megmarad. A várost ma Európa-szerte a városmegújítás legjobb példái között emlegetik: a megújuló Győr 1989-ben méltán nyerte el a műemlékvédelem Európa díját.

5. Győr - Újváros városrész bemutatása

5.1 Újváros városrész elhelyezkedése

Belváros mellett Újváros Győr legrégebbi kerülete, valamikor annak nyugati elővárosa (Sub Urbio). Északról a Bercsényi liget (a régi Rábca-meder), keletről és délről a Rába folyó, nyugatról pedig Ikrény község határolja. Beépített területe 1,08 km² Lakosságának száma mintegy 12000 fő.

5.2 Újváros városrész kialakulása

A középkorban még lakatlan terület, földje a káptalan földesúri hatósága alá tartozott. Keleti részének elején, 1519-ben, már állott néhány épület. Nagyobb mértékben azonban csak a XVI. század második felében kezd betelepülni, amikor a török terjeszkedése miatt — az 1560-as években — Bécs védelmére erőteljesebben indul meg a vár

Emléklap Újvárosról

megerősítése, bástyafallal való körülvétele. A bástyák és az erődök építése ketté osztotta Győr területét. A Vár falain kívül eső déli városrészek (az akkori Királyföldje, Szentadalbertfalva stb.) sorsa a pusztulás volt. Lakóinak el kellett hagyni házaikat, s ha az amúgy is szűk Vár falain belül nem tudtak maguknak házat vagy lakást szerezni, egyéb védettebb területre kellett költözködniük. A káptalan, mint a földesúr, a menekülők számára a bécsi országút mentét jelölte ki. Később Fehérvár eleste után (1543) Sokoróalja lakossága, és egyre több dunántúli magyar is idemenekült. Ezt a területet ugyanis északról és nyugatról csak kisebb veszély fenyegette, délről és keletről pedig elég jó védelmet nyújtott a Rába medre. Az a keskeny rész viszont, ahonnan száraz lábbal lehetett elérni — a kalandozó törökök elől — árok és palánkok védelme alatt állott.

Régi okmányaink 1548-ben Újfalunak, 1572—ben pedig Újvárosnak nevezik. Ekkor már kisebb falu jellegét vette fel. Nem volt külön bírása, községi szervezete, hanem a Belváros kiegészítő részét képezte.

A török megszálláskor, 1594—ben, a lakosság elmenekül Újvárosból, és a négy esztendő alatt a városrész is csaknem teljesen elpusztul. A vár visszafoglalása után sokan térnek ugyan vissza, de nem akarnak többé régi házakba menni, hanem a biztonságot nyújtó vár falai között keresnek új otthont. Újváros ekkor már majdnem elnéptelenedett és csak a mai Kossuth Lajos utca elején, közel a vár kapujához, lakott néhány család. A székeskáptalan földesúr, hogy a lakatlan városrészt benépesítse, három esztendőre szabad letelepedést biztosított. A XVII. század elején, 1607-ben, Vaicas Száva vezetésével délről rácok vándoroltak be Győrbe. A káptalan a gyér népességű Újvárosban,

az országút mentén lakó magyaroktól elkülönítve, a róluk elnevezett Rác, ma Bálint Mihály utcában telepítette le őket. Az 1612—ben velük kötött szerződés a várostól teljes függetlenséget biztosított részükre. Önálló közigazgatásuk volt: maguk választották bírójukat és esküdtjeiket is. Később azonban mint katonák a vár főkapitányának hatósága alá adják magukat.

Újváros fejlődését mutatja, hogy amíg a rác településsel együtt 1615-ben csak 92 ház állott itt, addig 1701-ben 488, 1703-ban 509, a század végén pedig már 591 ház volt a városrész házainak a száma. Lakosságuk ugyanekkor 5129 volt.

Kezdetben halászok, molnárok, majd később a várépítés megkezdésével téglavetők telepednek itt a vizek mentén. Ez utóbbiak munkájához az újvárosi téglavermek bőséges anyagot szolgáltatottak. Később a káptalan a Belvárosból, szűk város falai közül, a fazekasokat is ide telepítette, ahol megfelelő agyag-földet és munkahelyet találtak. Igen jelentős volt még itt a XVIII. században a kályhásipar is. Újvárosban dolgoztak a cserzővargák, a kalaposok, a tímárok, a szűrszabók stb. Lakosságának foglalkozására jellemző, hogy pl. már 1598-ban a 425 házbirtokos közül 70 iparos volt, akik Összesen 39 iparágat képviseltek.

Újváros fejlődésének gerincét és fő útvonalát mindenkor a mai Kossuth Lajos utca képezte. Mellette még három hosszú utca épült ki: a XVII. században a Rác utca (a mai Bálint Mihály utca), majd fokozatosan a mai Rába utca is benépesül. A városrész harmadik „hosszú” utcája az Öreg utca, a mai Achim András utca volt, amely az előbbiektől északnyugatnak húzódik, és valamivel később is alakul ki. Nyomait azonban már a XVIII. században megtaláljuk. A városrész mai formája a XVIII. század végére

majdnem teljesen kialakult. Bár ekkor még a Rába felé eső része Újvárosnak, az evangélikus templomtól a zsinagógáik, teljesen üres tér (glácis) volt.² A Kossuth Lajos utca vonalát egyházi épületek, kaszárnya, vendéglők és a sok földszintes ház között emeletes házak is tarkították. Itt volt Győr első kórháza, a postakocsik váltóhelye, a postabeszállító (Palatinus), az Aranybárány, a Fehér Ló stb. és még több híres szállodája Újvárosnak.

Jellegzetességük miatt Újváros két településéről kell még megemlékeznünk. Az egyik a Cigánylapos, a másik a Gorkijváros. A Cigánylapos az Iszkápa, a Tűz és a Zugó utcákat foglalja magába. Keletkezésükről pontos adataink nincsenek. Minden valószínűség szerint először a „Lapos” keletkezett, az 1789-ben kiadott térképen már így szerepel. Ez a rész 1560 előtt dombos terület volt, amelyet azonban a várfalak feltöltésénél felhasználtak. Ugyancsak nincsenek pontos adatok a cigányok Újvárosba való beszivárgásáról sem. Valószínű, hogy a XVII. század végén megtelepednek itt. Az kétségtelen, hogy Győr város gabonakereskedelmének virágzása idején ők készítik a gabonaszállító hajókhoz az iszkápaszögeket³.

A másik jellegzetes települése Újvárosnak a Gorkijváros. Ez a városrész nyugati végénél a mai Nép utca és a Bokányi Dezső utca között elterülő térségben bontakozott ki. Kezdetben csak néhány család telepedett itt le, és állandóbb jellegű házat is

² A gláciszra nem volt szabad középületet emelni, egyrészt hogy a szabad kilövést ne akadályozza, másrészt az ellenségnek ne tegyek lehetővé a befészkelődést. Ostrom esetén az egész előteret lebontották.

³ Az iszkápa rombusz alakú vaslemez, melyet középen derékszögben meghajlítanak. A kovácsok hajószegeket, bányasíneket is készítettek

épített itt magának. Valamivel később a nagy lakásínség idején, egyre többen telepednek itt meg minden külön engedély vagy hatósági eljárás nélkül. A települők nagy része „kalákában⁴” épít magának hajlékot, ezek azonban csak a legprimitívebb igényeket elégítették ki. Az első településeket gyors egymásutánban többen követték, és a kezdeményezésből csakhamar nagyarányú mozgalom keletkezett, amit a városi hatóság sem tudott már visszaszorítani. Ekkor, hogy bizonyos rendet teremtsen a város új településén, a lakosok által betartható új szabályokat hozott és maga is segítette a települőket. Így jött létre Újváros szélén az új település, amelyet a győri köznyelv kezdetben „trianoni telep”-nek, majd „Gömbös” telepnek nevezett el mindaddig, amíg hivatalosan az Erzsébet telep nevet nem kapta. Ma Gorkijváros a neve.

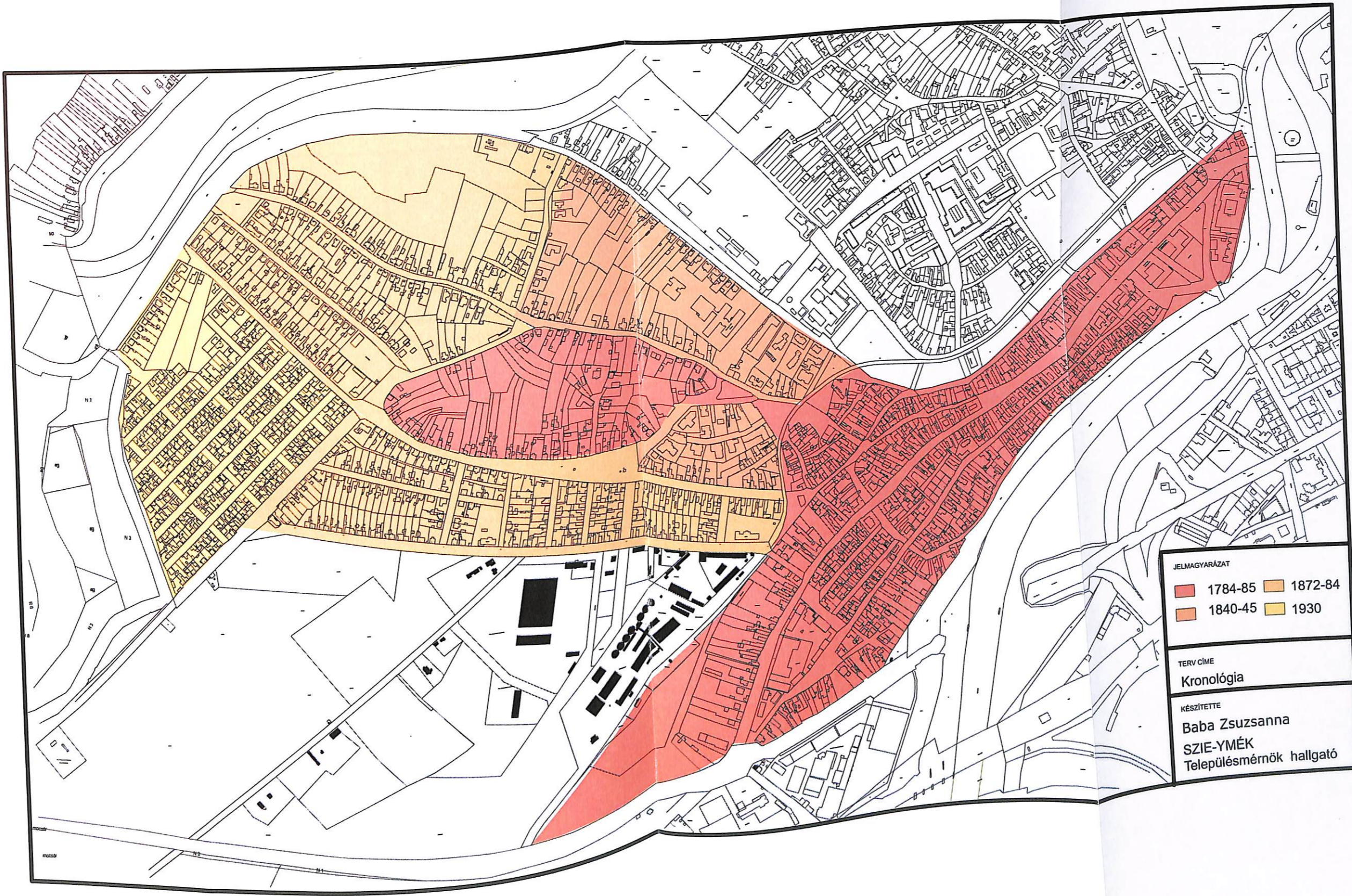
5.3 Újváros városrész jövőképe

A győri közgyűlés már elfogadta azt a tájékoztatót, amely konkrét tervek tartalmaz Győr-Újváros rehabilitációjára. A városrész afféle kulturális negyedé alakul, szabadtéri színpaddal, kiállítóterekkel, műhelyekkel szállodával. Nehézséget az Újvárosi önkormányzati bérlakások okozhatnak, valamint az a nagy forgalmú út, amelyet évekkel ezelőtt terveztek a területre.

A rehabilitáció egyik alappillére a 24 ezer négyzetméter területű olajgyár, amely esetében kétséges volt; sikerül-e összeegyeztetni a város és a tulajdonos érdekeit. Kérdés persze, miért éri meg utóbbinak a nem éppen gyorsan megtérülő

⁴ Kalákának nevezzük a cserének azt a típusát, melynek során a háztartások munkát végeznek egymás számára, arra törekedve, hogy a cserében részt vevők mindegyike megközelítően egyenlően adjon és kapjon munkát

kulturális beruházásba fektetni a pénzt; azonban a fejlesztési elképzelések szerint előadó-tér, kiállítótermek létesítése mellett egy szálloda, valamint a kulturális funkciókhoz kapcsolódó szolgáltatások, apartmanok és egyéb intézmények felépítését is tartalmazzák. Érdeklődő van többek között egy televíziós filmstúdió kialakítására. A Bercsényi-ligetben szabadtéri színpad, játszótér, és a Művészetek Völgyéhez hasonló piac, valamint szabadtéri kiállítóterek létesülhetnek majd, de helyet kaphat gördeszka-, pingpong- és kosárlabdapálya is.

6. Újváros vizsgálata

6.1 Struktúravizsgálatok

A Bécsi-kapu irányában fekszik Újváros, a XVII. századtól a Bécs felé vezető út, a mai Kossuth Lajos utca; illetve a Rába mentén kiépülő városrész. A Kossuth Lajos utca jellemzően zárt sorú, egyemeletes házai a Kispiacig a városrész egykori szebbik arcára emlékeztetnek. A Kispiac után a Kossuth Lajos utca, illetve a vele párhuzamos, keskeny sikátorokkal összekötött utcák beépítése is inkább falusias. Itt sok helyütt máig megmaradt a fésűs, egy- és kétsoros beépítés, de ezekben az utcákban is már korábban megindult a zárt sorúsodás. A városrész sziluettjét 4 egyház templomainak tornya uralja. A 60-as években lebontásra és lakótelep-építésre szánt városrész az építési tilalom alól Aczél Gábor 1984-ben jóváhagyott tervével menekült meg. A városrész rehabilitációja már a 80-as évektől foglalkoztatja a várost, de csak a spontán rehabilitáció indult meg; a lerobbant fizikai állapot és a kis telkek miatti alacsony ingatlanárak és a Belváros közelsége volt a fő vonzerő az ideköltözők részére. Az új beépítések megtartották a telekszerkezetet, de csak ritkán rekonstruálták a meglévő épületeket, vagy a beépítési módot. 2005-ben Újváros nagy részét műemlék jelentőségű területté nyilvánította a miniszter, a terület szabályozása a hagyományos beépítési módok előírásával támogatja az értékek megőrzését. A műemléki védelem segíti a városrész szerkezetének, értékes épületállományának és jellegének megtartását.

6.1.1. Közterületstruktúra

Újváros területét ma 43 utca és 11 köz szeli át. Legnagyobb utcáinak hosszúsága 2–300 méter között van. A legkisebb utcái, a közeli a Sóház köz mindössze 56 m, és a Gyógyszertár köz 58 m. A leghosszabb utcája a Bécsi út, amely a 2 km-t is meghaladja (2402 m) és a Bercsényi liget utca (2003 m). A városrész összes utcáinak és közeinek hossza 19 km.

Mindössze 1 park, illetve 3 tér található Újvárosban. A legnagyobb a Petőfi tér (2340 m²), a legkisebb a Rát Mátyás tér (900 m²).

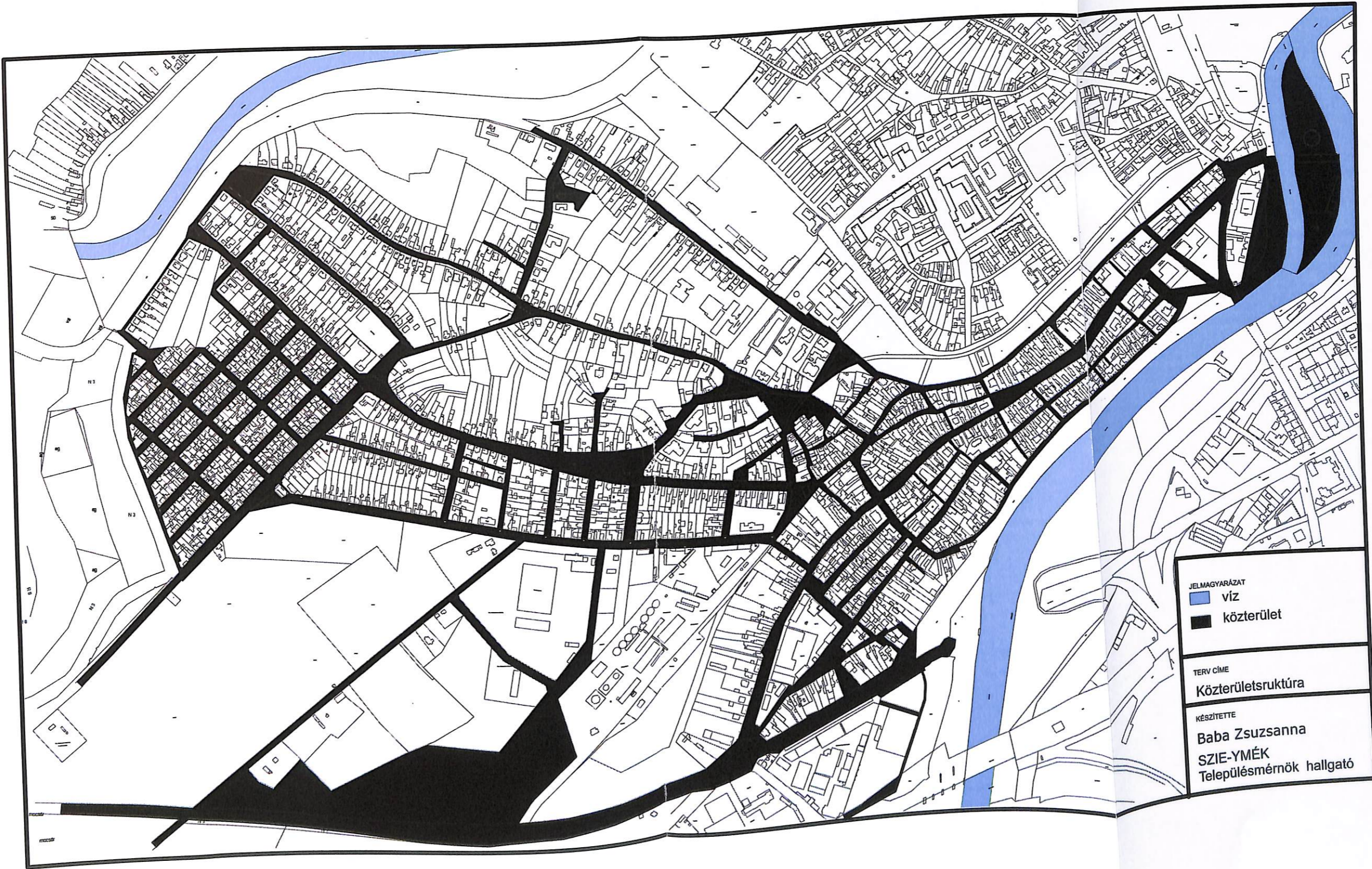

Bal oldali ábra

Organikusan kialakult
utcahálózat figyelhető meg
Nincs egyenes vonalvezetés
Szűk rövid sikátorok tarkítják a
hálózatot

Jobb oldali ábra
Gorkijváros telepített rész
Szabályos, raszteres
utcahálózat
Az utcák merőlegesen
metszik egymást

6.1.2. Telekstruktúra

A városrész telekalakítás szempontjából vegyes képet mutat: a legősibb utcákra fűzött telkek szabálytalanok, eltérő szélességűek, mélységűek és formájúak. Magukban hordozzák a történelem folyamán kialakultakat.

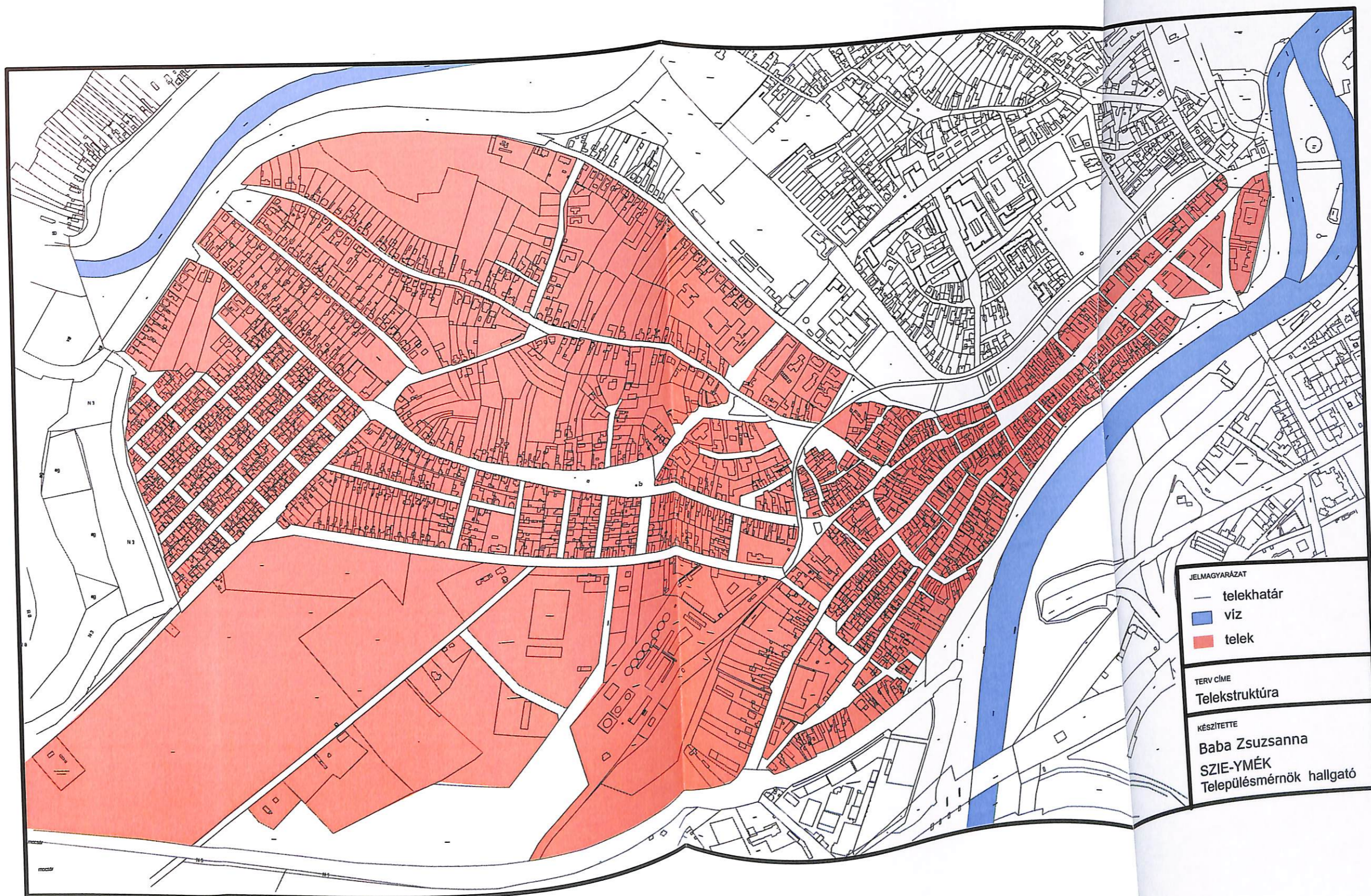
A később beépült településrészen már a tervezés jelei megmutatkoznak: szabályosan kialakított telkek, hasonló nagyságúak, szélességük és mélységük lehetővé teszi az OTÉK elő-, hátsó- és oldalkert előírásának betartását. Geometriai formát tekintve négyszög alakúak.

Szabálytalan telkek

Tervezett telekkiosztás

JELMAGYARÁZAT

- telekhatár
- víz
- telek

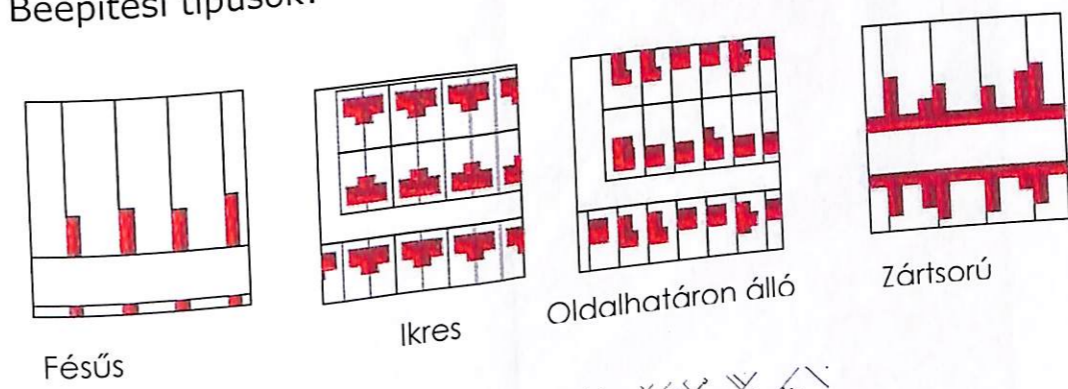
TERV CÍME
Telekstruktúra

KÉSZÍTETTE
Baba Zsuzsanna
SZIE-YMÉK
Településmérnök hallgató

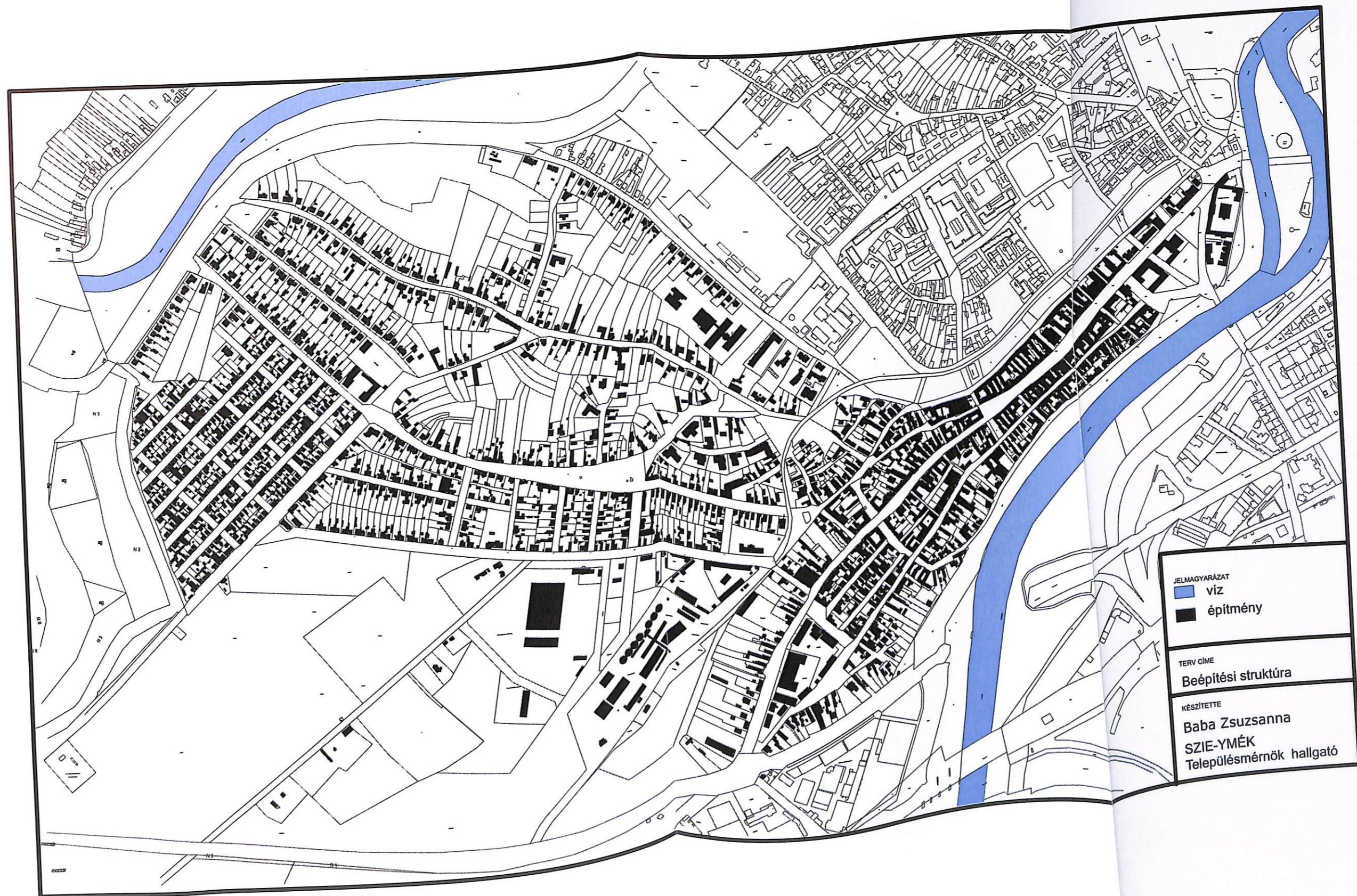
6.1.3. Beépítési struktúra

A városrészben többféle beépítési típussal találkozhatunk. Övezetei nagyobb részét falusias lakóövezet, de főutcája nagyvárosias képet mutat. Elhanyagolható százalékban megjelenik a kertvárosi lakóövezet is. Övezetenként változik a beépítés típusa. Zártsorú, oldalhatáron álló, ikres beépítés a legjellemzőbb.

Beépítési típusok:

A győri Kossuth Lajos utca képen bemutatott szakasza még az épületek szintszámának különbsége ellenére is homogénnek tekinthető; az azonos rendeltetésű elemek (lakóházak) építészeti formálása alapjaiban azonos (luk architektúra, földszíni homlokzatok, pikkelyes fedésű, közel azonos hajlású magastetők). Hangsúlyos elemként megjelenő templomtornyok az eltérő, közösségi funkciót reprezentálják

6.2 Értékek Újvárosban

6.2.1 Táji értékek

Győr Újváros meghatározó természeti értéke az öt körül ölelő Rába folyó. Egykor a Rábca folyó választotta el Szigettől, de mára a folyószabályozásnak köszönhetően a volt medret feltöltötték. Ma már Bercsényi ligetkén, - mint Újváros egyetlen zöldterülete - funkcionál.

6.2.2 Kulturális értékek

Egymás mellett öt vallási felekezet templomai férnek meg itt: az Evangélikus Öregtemplom, a zsinagóga, a református templom, a katolikus templom és az ortodox vagy rác templom. 2006-ban ennek a jellegzetességnek kihasználására hagyományteremtő szándékkal Öt Templom Fesztivált rendeztek. Az ötnapos fesztivál során minden nap más templom adott otthon a vallási, zenei, kulturális hagyományokat bemutató programoknak, koncerteknek. Emellett városnéző séták során ismerkedhettek meg az érdeklődők Újváros történetével, nevezetességeivel. A fesztivált 2007 őszén is megrendezték

JELMAGYARÁZAT
Újváros területe
TERV CÍME
Újváros
KÉSZÍTETTE
Baba Zsuzsanna
SZIE-YMÉK
Településmérnök hallgató

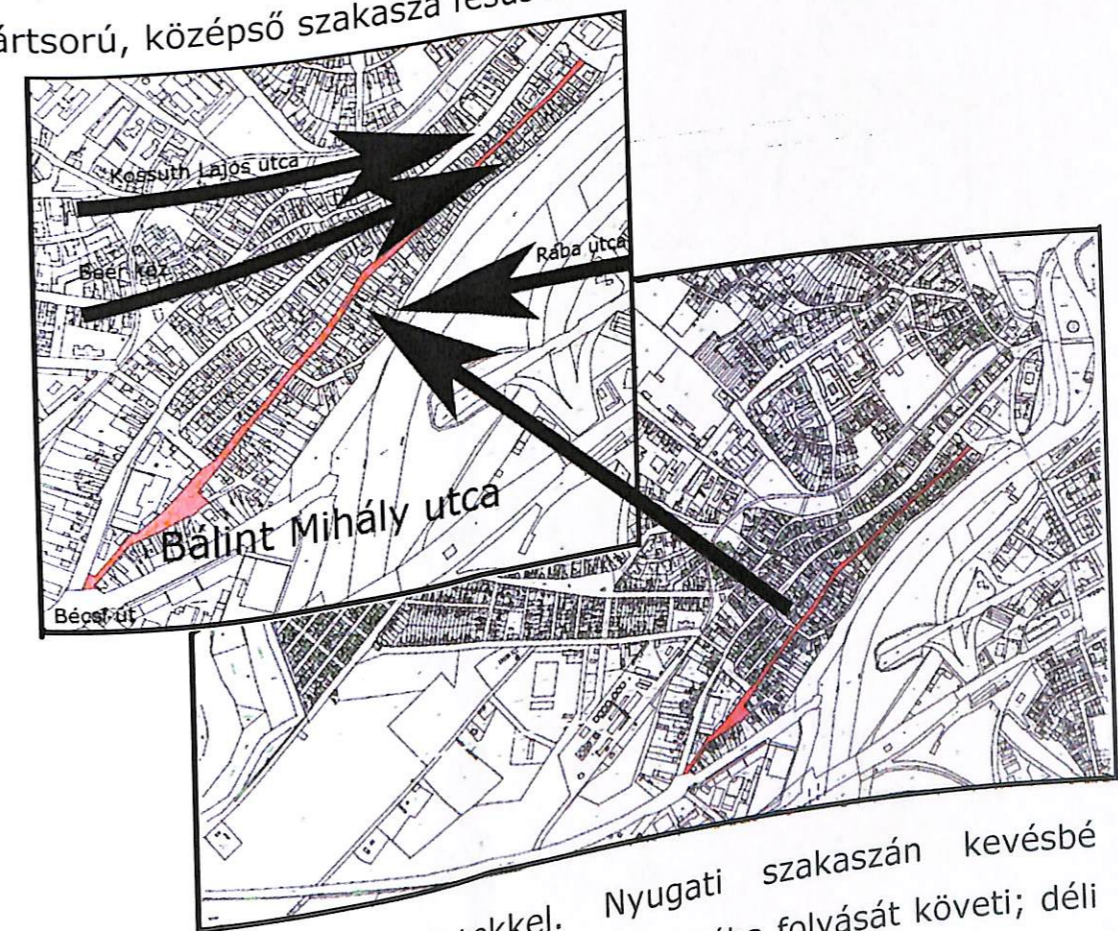
6.2.3 Művi értékek

6.2.3.1 Utcák

Bálint Mihály utca

Rác utca — Bálint Mihály utca.

A Petőfi tér délnyugati oldaláról, a református templom mellett indul ki és a Kossuth Lajos utcával párhuzamosan haladva egészen a Bécsi útig terjed. A városrész egyik legjellegzetesebb utcája. Házainak legnagyobb része még a XVIII. századból való. Közöttük az utca jobb oldalán egészen a Beér közig un. fésűs beépítésű parasztházak sorakoznak. Keleti szakasza jobbra zárt sorú, középső szakasza fésűs beépítésű, jellegzetes, ormfalás

utcai homlokzatú épületekkel. Nyugati szakaszán kevésbé egységes. A Bálint Mihály utca vonala a Rába folyását követi; déli oldala mögött a Rába utca házai sorakoznak. A Bálint Mihály utca

oromfalas házai még az 1960-as években is egységes mezővárosias képet mutattak. Sok ház belső udvarát oszlopos tornác díszítette. Az egyhajós, támpillérekkel erősített barokk görögkeleti , rác templom 1703-ban épült. 1727-ben téglafalat építettek köréje. A nép építő szokásai szerint nem az utca mentén áll, hanem szigorú keleti tájolással, a tágas házak szegte udvaron, temető közepén. Hossza 1220 m, úttestének szélessége 6 m, burkolata kockakő. Eredeti nevének megváltoztatásával, 1913-ban nevezte el a város közgyűlése Bálint Mihályról (1840—1921) a győri színügy évtizedeken át bőkezű mecénásáról.

Története: Az utca eredeti neve Rác utca volt. A rácok a XVII. században telepedtek le Újvárosban.

Beépítés karaktere:

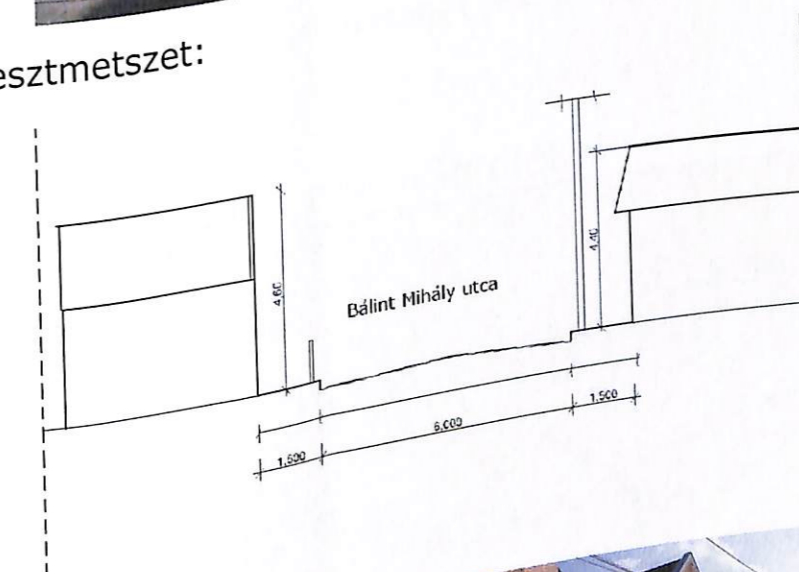

Építészeti karakter:

Utcakép:

Keresztmetszet:

Építészeti értékek:

6 szám: Általános iskola, barokk stílusban. Átalakítva a XIX.században eklektikus stílusban

8 szám: Lakóház, copf (1790 körül). Átalakítva a XIX.században eklektikus stílusban

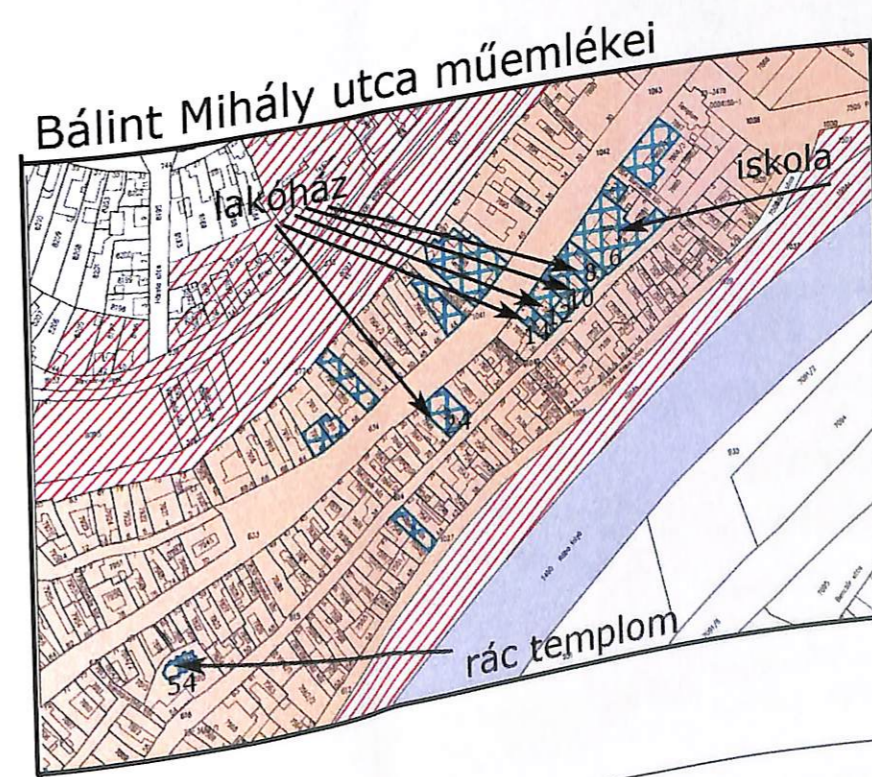
10 szám: Lakóház, barokk stílusban. (18. sz.) Átalakítva a XIX.században eklektikus stílusban

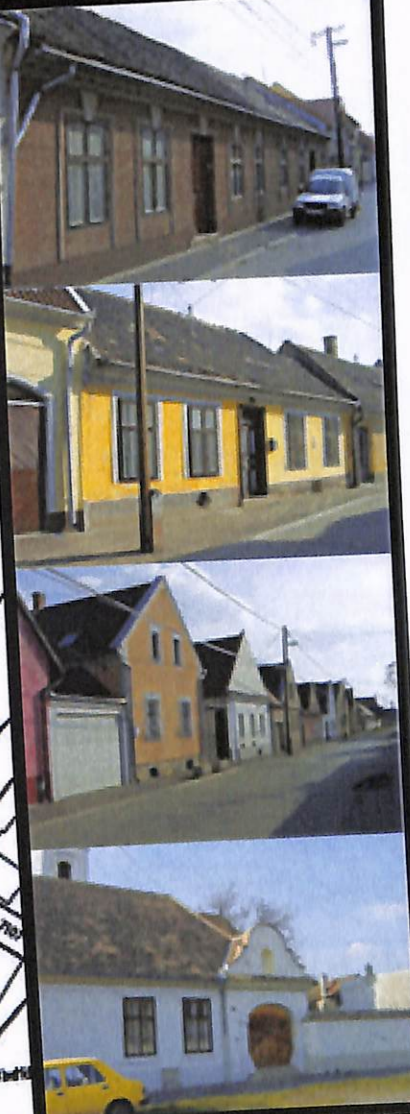
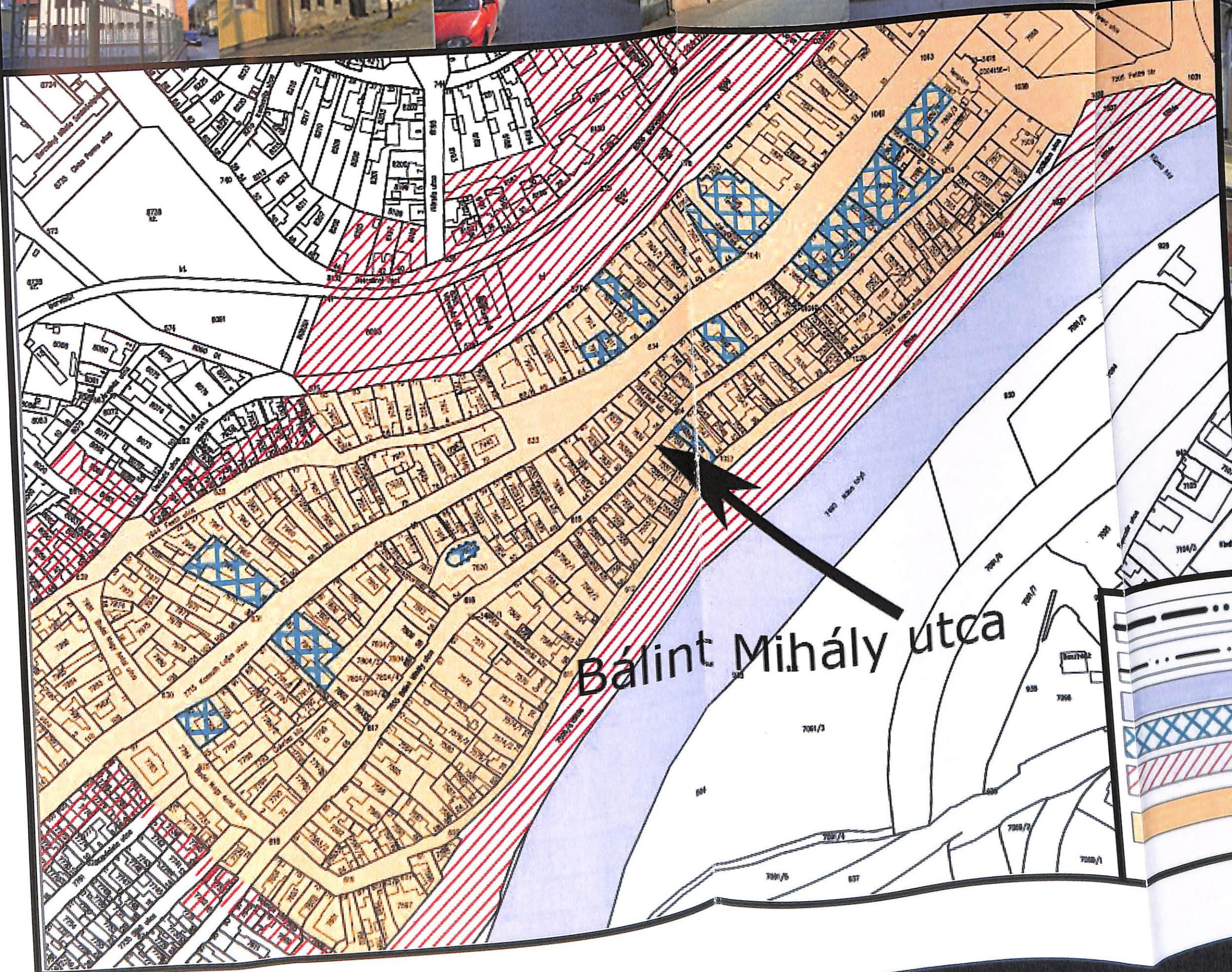
12 szám: Lakóház. Késő klasszicista stílusban (1840)

14 szám: Lakóház. Késő barokk stílusban. Homlokzatán fülkében Nepomuki Szent János szobra. (1800)

24 szám: Lakóház. Klasszicista stílusban. (1820)

54 szám: rác templom és plébániaépület; utóbbi jellegzetes saroképület szép kapuval, árkádos udvari folyosóval, templomkerítéssel. Barokk stílusban. (1727)

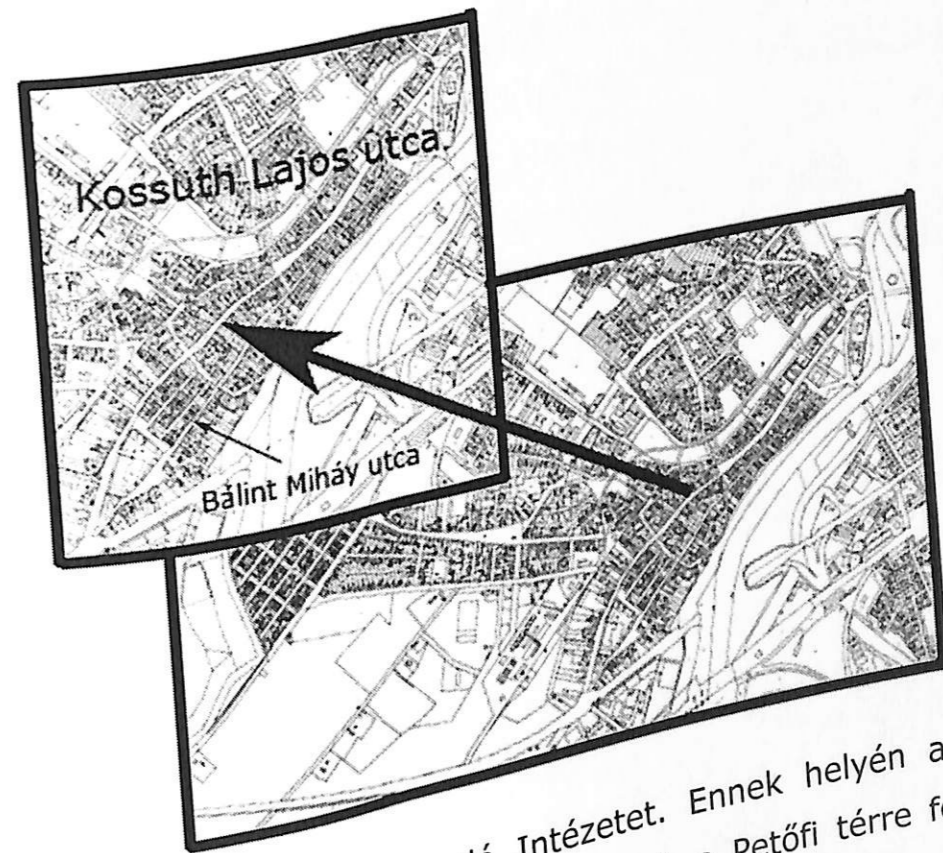
Bálint Mihály utca

- Közigazgatási ter. határa
- Belterület határa
- Felszíni vizek
- Műemlék telke
- Műemléki környezet
- Műemléki jelentőségű terület

Kossuth Lajos utca

Öreg utca — Fő utca — Hosszú, vagy Bécsi utca — Március 15-e utca — Fő utca — Kossuth Lajos utca.

Amíg belvárosnak a Szent István út, Újvárosnak a Kossuth Lajos utca a legjellegzetesebb utcája. Itt állapítható meg legjobban a városrész fejlődésének múltja és jelene is. Már évszázadokkal ezelőtt a Budapest—bécsi főközlekedési útnak fontos része volt. A Rát Máttyás térnél kezdődik és kelet-nyugati irányban haladva egészen a Bécsi útig terjed. Balról, az utca elején, az 1370-ben épült volt zsinagógát találjuk, mellette a 401.

Sz. Kossuth Lajos Ipari tanuló Intézetet. Ennek helyén a XIX. században a Nádor szálló állt. Az utcának a Petőfi térre forduló sarkán a református templomot, a 11. szám alatt pedig a XVIII. században épült római katolikus plébánia. épületét találjuk. Az utca jobb oldala a 12. számú házzal kezdődik, elejét a hídfő rendezése során bontották le. A közepe táján az 1841-ben épült

plébánia templom áll. Az utca hossza 1486 m, úttestének szélessége 8–10 m, burkolata aszfalt.

Kossuth Lajosról (1802–1896) 1892-ben, születésének 90. évfordulóján nevezte el a város közgyűlése.

Története: Újváros egyik legrégebb utcája, amely már évszázadokkal ezelőtt is a városrész úthálózatának gerincét képezte. Az 1703. évi újvárosi telekkönyv szerint Öreg utca volt a neve Később Fő utca. 1848-ban Március 15-e utcára változtatták az akkori Hosszú vagy Bécsi utcát. A szabadságharc leverése után ismét Fő utca 1892-ig, azóta viseli a mai nevét. A Bach korszakban Haupt Gasse. A Kossuth Lajos utca 1900-ig csak az Ó-temető térig terjedt, ekkor csatolták hozzá a tértől a mai Bécsi útig terjedő szakaszát. A bal oldalán a mai 13. számú ház, illetve a Bálint Mihály utca felé eső része a XIX. század végéig Győr első közkórháza volt. Dr. Mulartz Henrik alapította 1749-ben. A jobb oldalán, a mai 32. számú ház emeletes épülete volt az egykori Arany Bárány szálló. Valamikor sok neves vendég fordult meg benne.

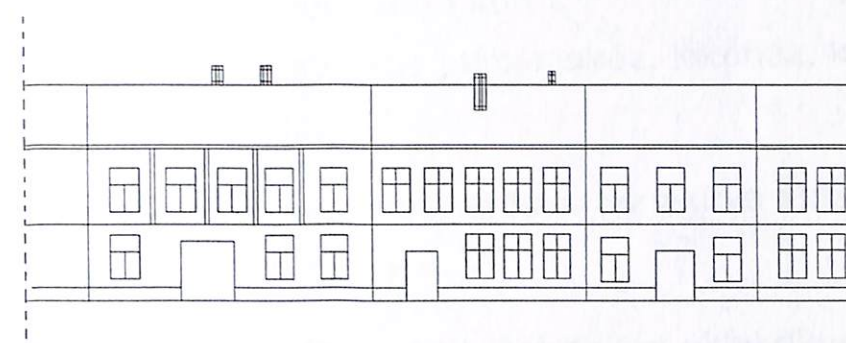

Beépítés karaktere:

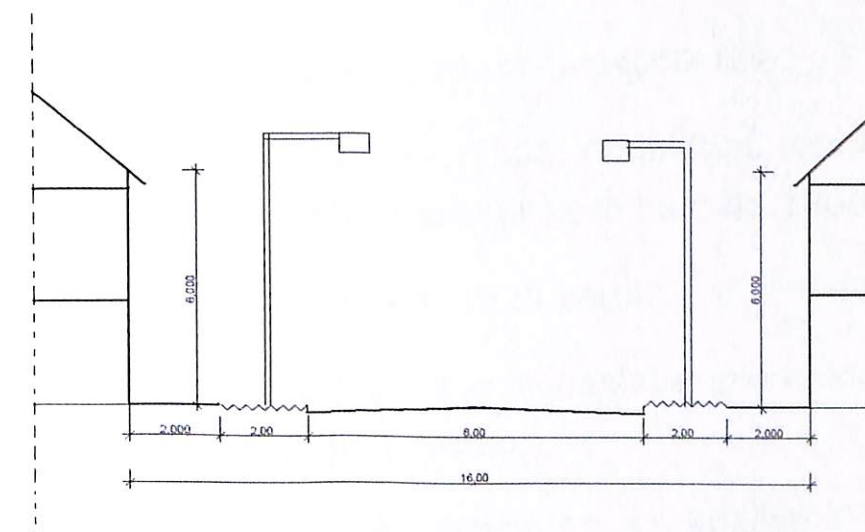

Építészeti karakter:

Utcakép:

Keresztmetszet:

Építészeti értékek:

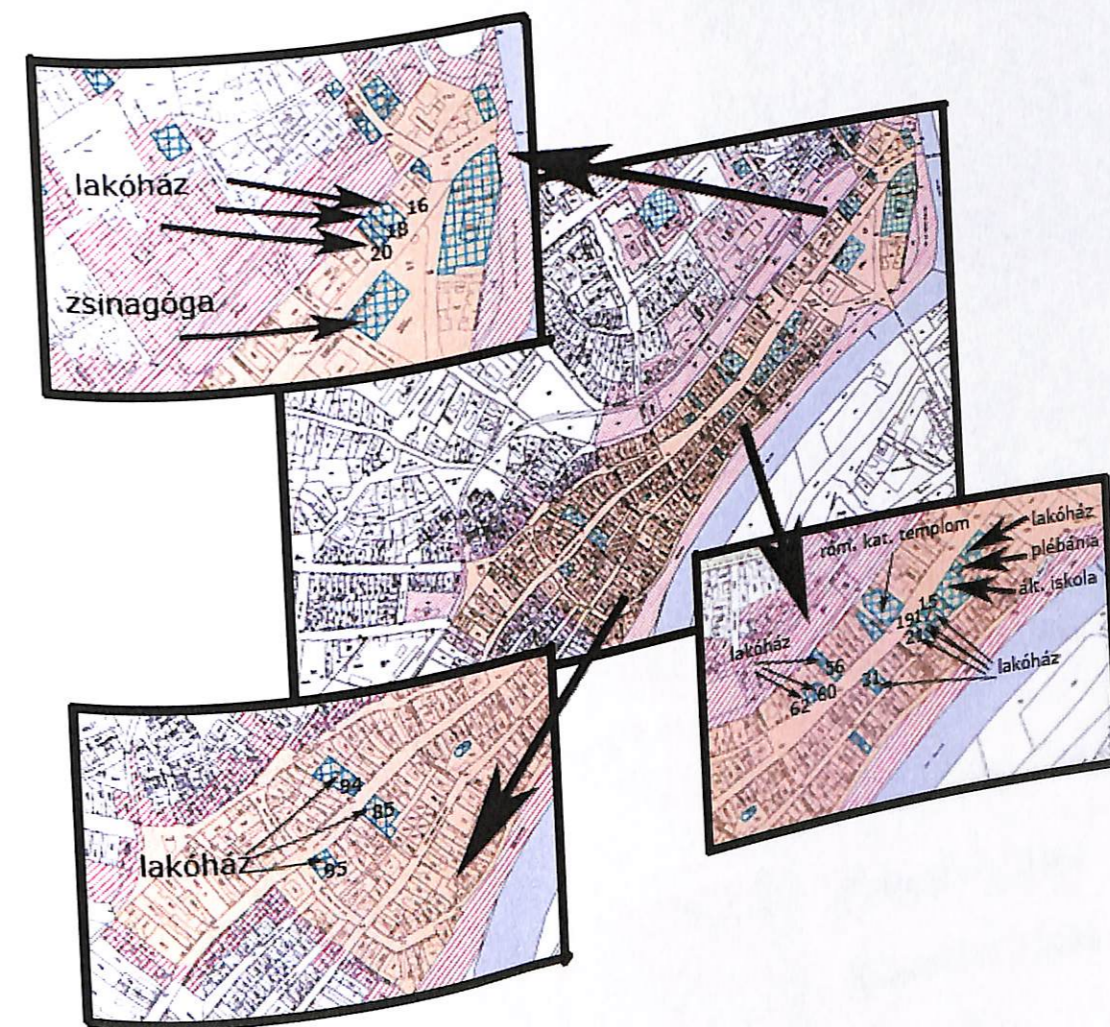
- 3-5. szám: Zsinagóga, romantikus, 1868-1870.
9. szám: Lakóház, romantikus, 1860 körül.
11. szám: Újvárosi római katolikus plébániaház, lakóház, késő barokk, 18. sz. második fele.
13. szám: Ált. iskola, barokk, 1765. Erősen átalakítva eklektikus stílusban a 19. sz. második felében.
15. szám: Lakóház, copf, 1790 körül. Átalakítva eklektikus stílusban a 19. sz. második felében.
16. szám: Lakóház, kora eklektikus, 1880 körül.
17. szám: Lakóház, barokk, 18. sz. második fele. Homlokzata részben átalakítva eklektikus stílusban.
18. szám: Lakóház, kora eklektikus, 1870 körül.
19. szám: Lakóház, késő klasszicista, 1840 körül. Átalakítva.
20. szám: Lakóház, eklektikus, 19. sz. második fele.
21. szám: Lakóház, késő barokk, 1801. Átalakítva. Homlokzatán fülkében Nepomuki Szt. János szobor késő barokk, 1800 körül.
31. szám: Lakóház, klasszicista, 1820 körül.
42. szám: újvárosi római katolikus plébániatemplom, klasszicista, 1836-1841. Tervezte: Fruman Antal.
44. szám: Lakóház, késő klasszicista, 19. sz. közepe.
56. szám: Lakóház, romantikus, 1860 körül.
60. szám: Lakóház, eklektikus, 19. sz. második fele.

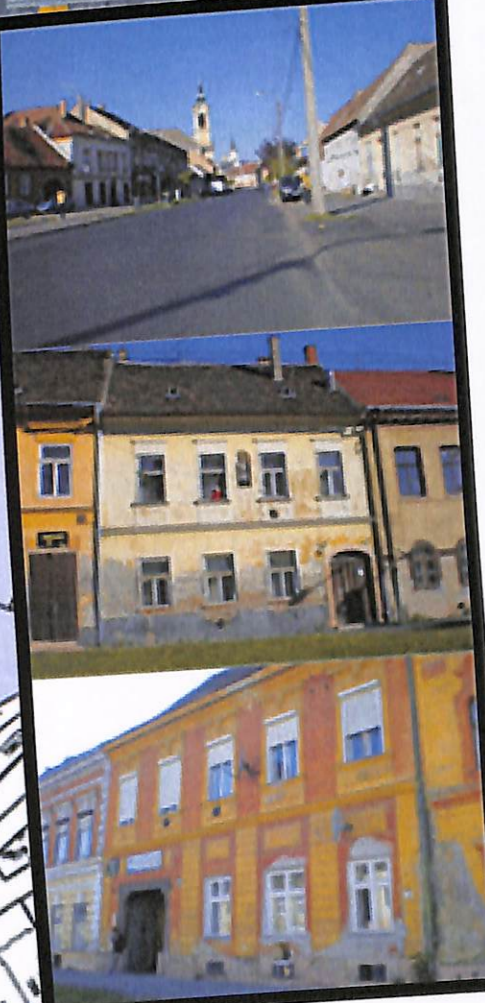
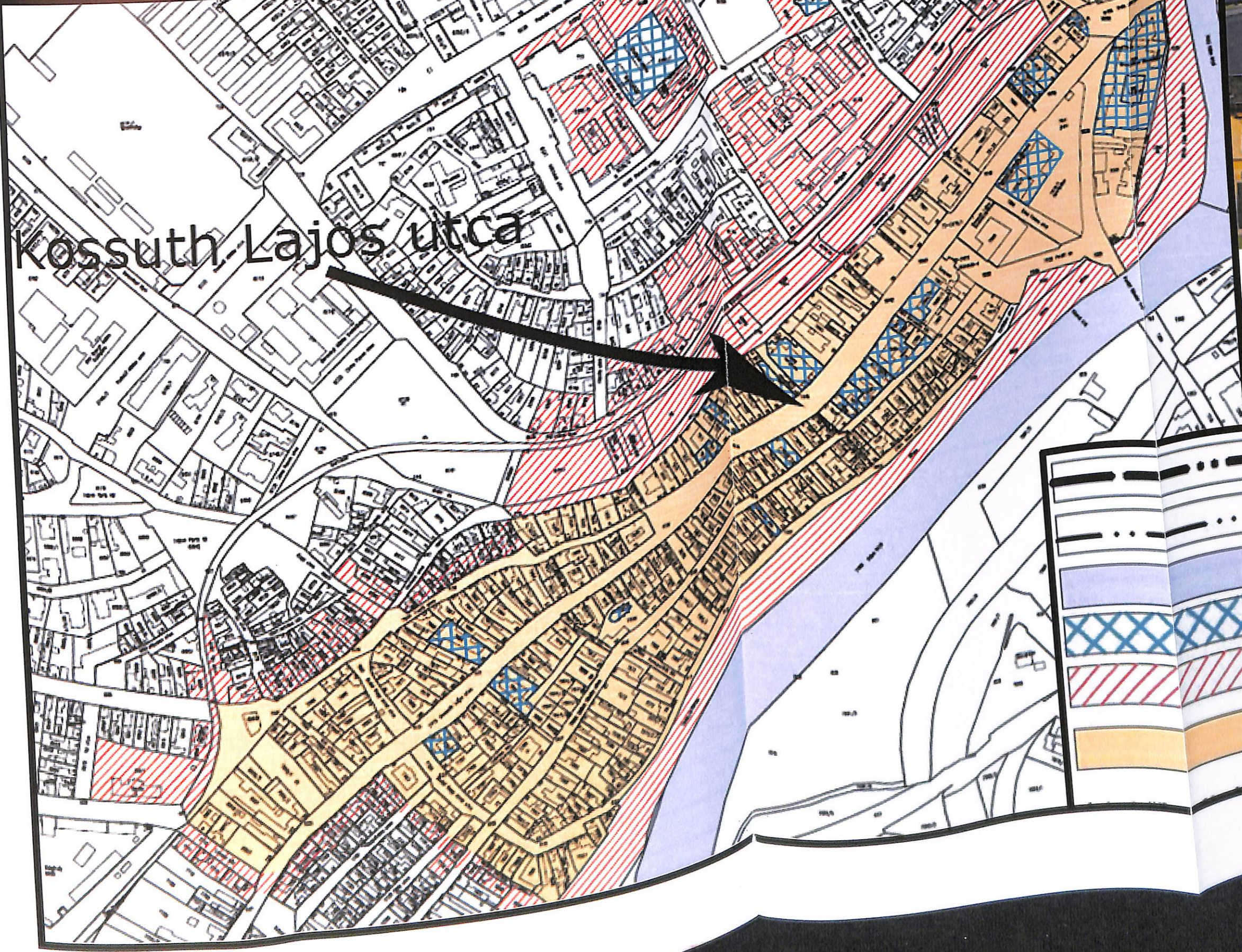
62. szám: Lakóház, klasszicista, 19. sz. első fele.

85. szám: Lakóház, klasszicista, 19. sz. első fele.

94. szám: Lakóház, barokk, 18. sz. Részben átalakítva.

95. szám: Lakóház, klasszicista, 19. sz. első fele. Részben átalakítva

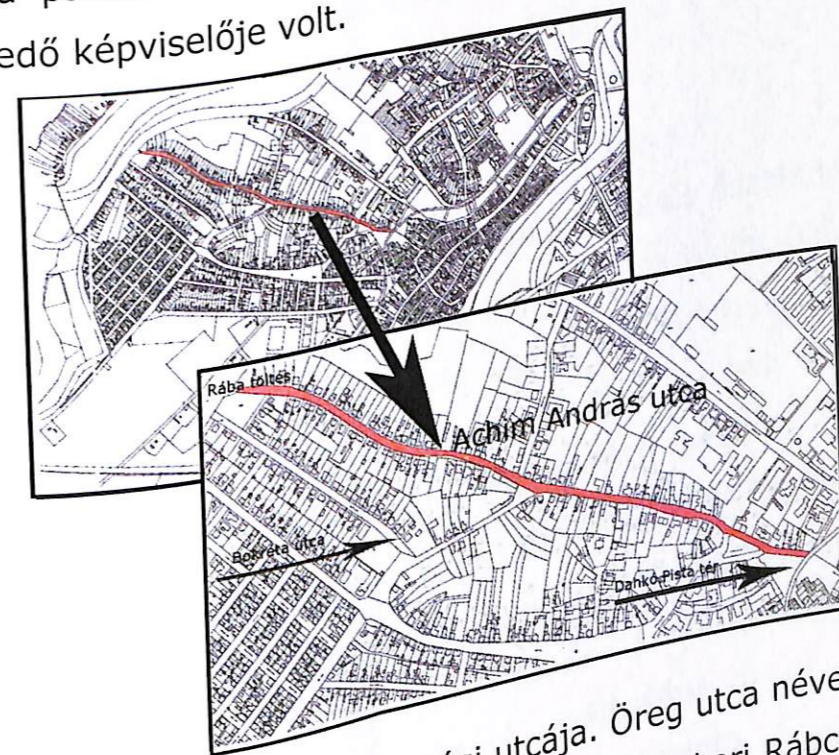

- Közigazgatási terhattára
- Belterület határa
- Felszíni vizek
- Műemlék telke
- Műemléki környezet
- Műemléki jelentőségű terület

Achim András utca

Öreg utca—Achim András utca.

Ívesen hajló utca, egységes arculatát részben megtartotta. Újváros legészakibb fekvésű utcája. A Dankó Pista térből indul ki és közel a Bokréta utcához, a Rábca töltésénél ér véget. A Somos utca tájékán még eléggé .beépítetlen. Az ettől nyugatra eső részének építkezését szépen gondozott családi házak jellemzik. Hossza 1275 m, úttestének szélessége 4,5 m, burkolata aszfalt. Mai nevét 1947-ben kapta. Névadója, Achim András (1871—1911), a parasztság nagybirtokos-ellenes, antifeudális harcának kiemelkedő képviselője volt.

Története: Újváros egyik régi utcája. Öreg utca néven már a XVIII. században szerepel. Környékén — az egykori Rábca-meder és a Cigánylapos közötti területen — voltak az „Újvárosi Majorok” vagy „Szekeres Majorok”, a XVIII. századi Újváros kertés települései. A Bach-korszakban, a mai Bokányi Dezső és a Botos Lőrinc utcákkal együtt — Grosze Gasse néven — egy utcát képezett.

Árvaház utca

Rákász utca --- Szervita utca — Árvaház utca.

A Zugó utcát a Bercsényi liget utcával köti össze. Építkezését régi alacsony családi házak jellemzik. Hossza 116 m, szélessége 5 m. burkolata aszfalt. A város közgyűlése 1948—ban nevezte el Árvaház utcának. Nevét az utcában működött árvaházról kapta.

Története: Eredetileg Rákász utca volt, de Rákász köz néven is szerepelt. Ezt a nevét 1942-ig viselte, amikor a város kisgyűlése — az utca lakóinak kérésére — a 10. szám alatt levő árvaházról, illetve a benne működött szervitákról Szervita utcának nevezte el.

Bécsi út

A Kossuth Lajos utca folytatásaként indul és északi irányban halad egészen a város határáig az abdai Rábca hídig. Bal oldalán az újvárosi temető húzódik, majd utána a Győri Növényolajgyár (Olajgyár) iparvágánya szeli át. Ugyancsak a bal oldalán — valamivel nyugatabbra — nagy kiterjedésű kerteket találunk. Innen ágazik el a soproni műút, mellette van a román hősi temető. Az út jobb oldalának nagy részét még beépítetlen, nádas, mocsaras részek szegélyezik. Hossza a két kilométert is meghaladja (2402 m), úttestének szélessége 6 m burkolata aszfalt és kiskő. Nevét útvonalának irányától kapta.

Beér köz

A Beér köz a Kossuth Lajos utcát délkeleti irányban, a Rába utcával köti össze. Építkezését zárt sorú családi házak jellemzik.

Hossza 98 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt. Eredeti nevét a mai napig megtartotta. Gorkijváros északnyugati irányú utcája. A nép utcából indul Id. (44) és egészen a Vasas töltésig terjed. Építkezését egyszerű családi házak jellemzik. Hossza 386 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Bercsényi liget utca

Rábcaszer — Bercsényi liget utca.

A Bercsényi liget utca a betöltött Rábca-meder helyén kialakult Bercsényi liget két oldalán fekszik. Két kerületnek: Újvárosnak és Szigetnek az utcája. A bal oldala Szigethez, míg a jobb oldala Újvároshoz tartozik. A Híd utcánál kezdődik, és egészen a Rábca töltéséig terjed. Több köz köti össze a Kossuth Lajos utcával. Házai jelentős részének az építkezését zárt sorú családi házak jellemzik.

Hossza 2003 m. úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Mai nevét 1913-ban kapta. Bercsényi Miklós (1655—1725), a Rákóczi-szabadságharc fő tábornoka. A szabadságharcot előkészítő nemesi függetlenségi mozgalom főszervezője volt.

Története: A mai Bercsényi liget helyén folyt valamikor a Rábca, amely Újvárost, és az akkor még községi szervezetű Gyórszigetet választotta el egymástól. A Rábcát 1908-ban vezették el a mai medrébe, a régi helyét feltöltötték és ligetté

alakították át. Két híd ívelte át, az egyik a Híd utca tengelyében, a másik a mai Ecet utca vonalában. Ez utóbbi volt az 1875-ben épített ún. „Krajcáros híd” vagy „Cifra híd”, csak gyalog átkelésre volt alkalmas. Az utca első neve Rábcaszer volt.

Birkás köz

A Festő utcát a Kossuth Lajos utcával köti össze. Mindössze öt házat találunk benne, számozásuk azonban nincsen. Hossza 184 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata kockakő és aszfalt. Eredeti nevét máig változatlanul megtartotta. Nem lehet azonban megállapítani, hogy elnevezése minek alapján történt.

Bokányi Dezső utca

Új sor — Liget utca — Bokányi Dezső utca.

Újvárosnak a Gorkijvároshoz vezető leghosszabb utcája, főútvonala. A Festő utca végénél kezdődik, és északnyugati irányban egészen a Rábca folyóig terjed. A Gyepszél utcával több kisebb utca köti össze, míg a nyugati végénél belőle indulnak ki az új település délnyugati irányú utcái. Hossza 1755 m, úttestének szélessége 4,5—5 m. Burkolata aszfalt. Mai nevét 1947-ben kapta. Névadója — Bokányi Dezső (1371—1940). a magyar munkásmozgalom kiváló harcosa volt.

Története: Eredeti neve Új sor volt. A Liget utca nevet 1900-ban kapta. Ekkor az Újváros rendezési tervén szereplő 36, 37, 38-as utcákat együttesen nevezték el Liget utcának.² A Bach-korszakban a mai Achim András és a Botos Lőrinc utcákkal együtt — Grosse Gasse néven — egy utcát képezett.

Bokréta utca

Gorkijváros északnyugati irányú utcája. A Sosnos utcánál kezdődik és egészen a Rábca töltéséig terjed. Jelentős része, különösen a bal oldala, ma még beépítetlen. Az utca végének építkezését előkertes családi házak jellemzik. Hossza 750 m, úttestének szélessége 4,5 m, burkolata aszfalt. A város tanácsa 1953-ban nevezte el Bokréta utcának.

Botos Lőrinc utca

Ósz utca — Szalay Imre utca — Botos Lőrinc utca.

A Bokányi Dezső utcán északkeleti irányban az Achim András utcával köti Össze. Útvonala eléggé kanyargós. Építkezését általában zárt sorú családi házak jellemzik. Hossza 548 m, úttestének szélessége 4,5—5 m, burkolata aszfalt. A város közgyűlése 1948-ban nevezte el Botos Lőrincről.

Története: Mai alakjában a századforduló táján alakul ki. Eredeti neve Ósz utca volt, amely az Öreg utcából az Eitner major mellett az Új sorra vezetett. Nevét — 1931-ben — Szalay Imre utca névre változtatták, az első magyar óceánrepülők mecénásáról. Mai nevét 1948-tól viseli. A Bach-korszakban az

Achim András és a Bokányi Dezső utcákkal együtt — Grosze Gasse néven — egy utcát képezett.

Budai Nagy Antal utca

Széles utca — Budai Nagy Antal utca.

Újváros egyik régi, délről észak felé húzódó utcája. A Rába utca végénél — annak mintegy folytatásaként — kezdődik és egészen a Festő utcáig terjed. A Kossuth Lajos utca szeli át, míg belőle indulnak ki nyugati irányban a Sütő és a Kálvinista utcát. Hossza 213 m, úttestének szélessége 7,5–9–10 m, burkolata aszfalt.

Mai nevét az 1948. évi utcarendezés során Budai Nagy Antalról (?–1437), az 1437–.39-i erdélyi parasztfelkelés legkiemelkedőbb paraszt vezetőjéről kapta.'

Története: Eredeti neve Széles utca volt. Nevét — a városrész többi utcájához viszonyított széles volta miatt — jellemzőként kapta. Az 1856. évben kiadott német nyelvű térképen ezen a tájon Sziládi utca nevet is találunk, fekvését azonban pontosan megállapítani nem lehet. Ebben az utcában laktak a gabonás hajókat vontató fuvarosok, a burcsellások. A Bach-korszakban Enge Gasse volt a neve.

Burcsellás köz

Plebánia köz — Burcsellás köz.

A Burcsellás köz tulajdonképpen a Bercsényi Liget utcánál kezdődik és délkeleti irányban haladva egészen a Rába utcaig terjed. Számozása azonban, miként a Jakobinus utcáé is, csak a Kossuth Lajos utca bal oldalától kezdődik. Hossza 228 m, úttestének szélessége 4–6 m, burkolata aszfalt és kockakő.

Eredeti nevének megváltoztatásával 1948-ban nevezte el a város közgyűlése Burcsellás köznek.

Nevét azokról a vízifuvarosokról kapta, akik Győr város gabonakereskedelmének virágzása idején lapos fenekű, fedélzet nélküli hajókon, dereglyéken

(burcsellákon) szállították áruikat, főként a gabonát. Ezek jelentős része azonban nem a mai Burcsellás közben, hanem az egykori Széles utcában (Budai Nagy Antal utca) lakott.

Története: Első nevét, a Plébánia köz nevet, a Kossuth Lajos utca sarkán levő és a XVIII. század második felében épült római katolikus plébániáról kapta.

Cinka Panna utca

A Bercsényi ligetnél kezdődik és a Dankó Pista térig, illetve az Achiin András utcáig terjed. Eddig csak az utca jobb oldala alakult ki, és ezen is jelenleg mindössze egy ház áll. A többi része kert. Hossza 242 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Az akkor névtelen utcát 1958-ban nevezte el a város tanácsa Cinka Pannáról (kb. 1711–1772). Az utca névadója cigányhegedűs volt, és saját vezetése alatt cigányzenekart szervezett, amellyel az egész országot bejárta.

Cukrász köz

A Rózsa közt a Budai Nagy Antal utcával köti össze. Alig néhány régi, alacsony házat találunk csak az utcában. Hosszúsága mindössze 94 m szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti nevét mindmáig megtartotta. Nincsenek adataink arra vonatkozóan, hogy a köz neve helytörténeti jelentőségű volna.

Csipkegyári út

A Kossuth Lajos utcából indul ki és délkeleti irányban egészen a Budapest-bécsi vasútvonal töltéséig terjed. A bal oldalán családi házak és a Gardénia Csipkefüggönygyár, míg a jobb oldalán teljes hosszában iparvállalat húzódik. Hossza 215 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt. Nevét az utcában levő Gardénia Csipkefüggönygyárról kapta. Az utcát 1913-ban nyitották meg.

Dél utca

A Gyepszél utcát a Bokányi Dezső utcával köti össze. Bal oldalán az újvárosiak napközis óvodája áll. Jobb oldalának építkezését zárt sorú kertesi családi házak jellemzi. Hossza 143 m. úttestének szélessége 5 m. Burkolata aszfalt.

Erkel Ferenc utca –

Palatinus utca — Erkel Ferenc utca.

Két kerületnek, Újvárosnak és Szigetnek az utcája. A Petőfi térnél kezdődik, és északi irányban haladva a Kossuth Lajos és a Bercsényi liget utcát szeli át. Balról a Mű. M. iskola oldala, jobbról pedig a volt zsidó templom húzódik. Az egész utca hossza 228 m, szélessége 6—8 m, burkolata aszfalt és kockakő.

Előző nevének — a Palatinusnak — megváltoztatásával 1948-ban nevezte el a város közgyűlése Erkel Ferencről (1810—1893), a Himnusz megzenesítőjéről.

Története: A mai Erkel Ferenc utcának a Kossuth Lajos és a Bercsényi liget utcák közötti szakaszán, valamint ettől keletre és nyugatra húzódott 1912-ig állami sóraktár és a sóhivatal. Első nevét a mai Mű. M. helyén volt Nádor (Palatinus) szállóról kapta.

Esze Tamás utca

A Dél utcát a Nép utcával köti össze. Mindkét oldalát eléggé zárt sorú házak jellemzik. Hossza 370 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti nevét mindmáig megtartotta. Nevadója Esze Tamás (1666—1708) — kuruc brigadéros, tarpai jobbágy, az 1697. évi hegyaljai felkelés résztvevője.

Festő utca

A Kossuth Lajos utcából — a volt kispiacnál — indul ki, és kelet- nyugati irányban haladva a Bokányi Dezső utcánál az olajgyári iparvágányig terjed. Általában zárt sorú építkezés

jellemzi, bár néhány kertes házat is találunk benne. A 16. számú háztól jobbra, a Bercsényi liget felé néhány házból álló kis, „nyúlvány” indul ki, amelynek azonban sem neve sem házainak számozása nincsen. Az utca hossza 608 m, szélessége 4.5–7 m-ig, aszfalt.

A város tanácsa 1831-ben nevezte el Festő utcának). Nevét onnan kapta, hogy a múlt században és a századforduló után is, itt laktak a híres győri posztó— (kelme) festők, akik itt készítették a változatos mintákkal díszített kékfestő kartont. A gyáripár fejlődésével azonban a kékfestő ipar jelentősége megszűnt.

Története: Újváros egyik legrégebbi utcája. Kezdetben nem volt ilyen hosszú mint ma. 1900-ben bővítették ki, ekkor a városrész szabályozási tervén levő 56–57 számmal jelölt utcákat is hozzácsatolták

Gyepszél utca

Gyep utca — Szél utca — Gyepszél utca

A Győri Növényolajgyár (olajgyár) az iparvágányánál kezdődik, közel a Lencse közhöz. Innen nyugati irányban a Bokányi Dezső utcával párhuzamosan halad. Az utca bal oldalán csak néhány kisebb ipari jellegű épületet találunk, míg a jobb oldala teljesen beépített. Ebből indulnak ki északi irányban a Bokányi Dezső utcával összekötő kisebb utcák. Hossza 993 m, úttestének szélessége 4.5 m, burkolta aszfalt.

Bár már korábban is Gyepszél utcának hívták, mai nevét hivatalosan csak 1900-ban kapta. Neve helytörténeti jelentőségű.

Története: Régi utcája Újvárosnak. 1348-ban még két részből állt; a Gyp és a Szél utcákból, az 1879. évi rendezéskor már egyesített utcaként szerepel.

Gyógyszertár köz

A Kossuth Lajos utca jobb oldalából indul ki és a Bercsényi ligetig terjed. Alig néhány, régi eredetű ház található csak benne. Érdekessége, hogy épületei nincsenek számozva és bejárata is mindössze egy háznak van. Hossza 58 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Nevét a Kossuth Lajos utca sarkán levő és még a XVIII. század elején létesített „Arany Sas” gyógyszertárról kapta.

Története: A köz északi része 1908—ig közvetlenül a Rábca folyó jobb partján feküdt. A környékén, de magában a közben is egészen a század elejéig raktárházak voltak. A város virágzó gabonakereskedelmének idején a burcsellákon felhozott gabonát itt tárolták.

Iszkápa köz

Újváros észak-kelet—délnyugati irányú utcája, amely a Zúgó utcát a Tűz utcával köti össze. Épületei alacsonyak, régi építésűek. Hossza 171 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti — helytörténeti jelentőségű nevét — mindmáig megtartotta. Annak emlékére őrzi, hogy Győr város virágzó gabonakereskedelmének idején ebben az utcában laktak és

készítették a szegkovácsok a dereglyék építéséhez szükséges iszkáákat.

Története: Valószínű abban az időben kezdett beépülni az utca, amikor a város gabonakereskedelme megindult. Ekkor ugyanis a javításra szoruló szállító eszközök sok munkaalkalmat adtak a hajóácsoknak is, akik a dereglyék (burcellák) építésénél a tömítéseket ujjnyi vastagságú varróléccel biztosították. A varróléceket viszont V alakú szögekkel (iszkáákkal) rögzítették a hajópalánkokhoz.

Jakobinus utca

Templom utca. — Mihályffy köz — Jakobinus utca.

A Bercsényi ligetet a Rába utcával köti össze. A házak számozása azonban csak a Kossuth Lajos utca bal oldalánál kezdődik. Érdekessége az utcának, hogy ezen a szakaszán a Kossuth Lajos utca 44. számú háznak itt is van házsámtáblája. Hossza 222 m, úttestének szélessége 3–6 m, burkolata kockakő.

A város közgyűlése 1948 március 25-én nevezte Jakobinus utcára, az első magyar jakobinusok (Martinovics Ignác és Társai) emlékére.

Története: Első neve Templom utca volt, a mellette levő római katolikus plébánia templomról. A Bach korszakban Kirchen Gasse volt a neve. Később a Mihályffy köz nevet viselte 1948-ig.

Kálvinista utca

A Budai Nagy Antal utcából indul ki és a Sütő utcával párhuzamosan délnyugati irányban halad egészen a Selyem

utcáig. Építését zárt sorú kis családi házak jellemzik. Hossza 210 m, szélessége 5 m burkolata aszfalt.

Kálmán utca

Az Achim András utca jobb oldalából indul ki és északi irányban egészen a Bercsényi liget utcáig terjed. Az utcának jelenleg csak bal oldala van, és ennek is kb. csak egynegyede van beépítve. Kiinduló pontja után röviddel északnyugatnak fordul, és a 3–5, illetve a 6–20. számai között zsákutcát alkot, majd visszafordul eredeti vonalába. Érdekessége, hogy a zsákutca közepén ma is használatban levő hatalmas gémeskút áll. Beépített részének hossza mintegy 100 m úttestének szélessége 5 m. burkolata aszfalt.

Eredeti nevét mindmáig megtartotta.

Kazamata utca

Sánc utca — Kasa Mátra vagy Újvelence — Kazamata utca.

Újváros legérdekesebb fekvésű — kereszt alakú utcája. Az egyik ága a Bálint Mihály utcánál kezdődik és délkeleti irányban haladva egészen a Rába töltéséig terjed. A másik ág kissé keletebbre, a Rába töltésétől indul ki és az előbbi ágat keresztezve a Bálint Mihály utcába torkollik. Építkezését általában egyszerű családi házak jellemzik. Hossza 200 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Nem lehet pontosan megállapítani, hogy a mai nevét mikor kapta. Ugyan- csak nem tisztázódott nevének eredete sem. Az 1903. évi Woerl-féle térképen Kasamata néven szerepel, amely a Kara Matra (órló malom) szóból keletkezhetett. Nincsen kizárva

azonban az sem, hogy nevét onnan kapta, hogy a korábbi századokban. a mai Budai Nagy Antal utcáig terjedően. Itt húzódott a városrész erődítési vonala.

Története: Első neve minden valószínűség szerint Sánc utca volt. Már az 1703. évi telekkönyvben is így szerepel. Az 1848–49. évi szabadságharc idején a város védelmére Újvárosban szintén itt építették a sáncokat. 1863-ban is hallunk róla, amikor a Kasamatra vagy „másképpen elnevezés szerint Újvelence”, amely 1125 négyszögöl szigetből és rajta 22 házból állott, teljesen leégett.

Kis utca

A Gyepszél utcából indul ki északnyugati irányban, és a Bokányi Dezső utcán áthaladva — ettől mintegy 100 méterre — zsákutcát alkot. Északra eső része teljesen zárt sorú, régi épületekkel. Hossza 258 m, úttestének széles— vége 5 m, burkolata aszfalt.

Lencse köz

A Kossuth Lajos utcánál kezdődik és észak-nyugati irányban egészen a Gyepszél utca és a Festő utca sarkáig terjed. Az olajgyári iparvasút vágánya határolja. Hossza 100 m, úttestének szélessége 4,5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti nevét mindmáig megtartotta.

Nyár utca

A Gyepszél és a Bokányi Dezső utcák között fekszik. Építkezését zárt sorú családi házak jellemzik. Hossza 118 m. úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Nevét mint névtelen utca a századfordulón. 1900-ban kapta. Ekkor nevezte el a város közgyűlése — ugyancsak Újvárosban — a többi évszak utcáit: a Tavasz, az Ősz és a Tél utcákat is.

Péterffy Sándor utca

Rábaszer — Péterffy Sándor utca.

A Rát Mátyás térnél kezdődik és a Rába folyó bal partján déli irányban haladva egészen a Petőfi-hídig terjed. Csak jobb oldala van, a bal oldalát a Rába sétányára ideépített töltésének fala képezi. Az egy sorból álló utcában az evangélikus egyház konvent épületét, a Bartók Béla ének- és zenetagozatú általános iskolát és az evangélikus templom zárt udvarát találjuk. Hossza 308 m, szélessége 3—10 m, burkolata aszfalt.

Az utcát 1932-ben nevezte el a város kisgyűlése Péterffy Sándorról (1841— 1913). Névadója pedagógus, tanügyi író volt, megírta a magyar népoktatás történetét. Az 1860—1866 közötti években Győrött, az utcában levő iskolában tanított

Története: Neve eredetileg Rábaszer volt, amely a Ráta folyó mindkét partjára kiterjedt. A belvárosi része később a Zechmeister Károly utca nevet kapta, ma Fürst Sándor nevét viseli.

Pinkóca utca

A Dankó Pista tér délnyugati sarkánál az olajgyári iparvágánynál kezdődik, és nyugati irányban a Bokányi Dezső utcáig terjed. A kissé kanyargós utca nyugati végénél teret képez. Építkezését kettős családi házak jellemzik. Hossza mindössze 110 m. úttestének szélessége 4,5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti nevét mindmáig megtartotta. Az utca helytörténeti jelentőségére vonatkozóan nincsenek adataink.

Rába utca

Rábaszer - Rába utca.

Újváros egyik legrégebbi utcája. A Petőfi térből indul ki, és az 57. számú házig a Rába vonalát követi. Itt elhagyja a folyót, északnyugati irányba fordul és a Bálint Mihály utcánál ér véget. Jobb oldala egész vonalában zárt sorú, míg a bal oldala csak a két végénél (5-és számú házig, illetve 57. számú háztól) beépített. Hossza 785 m, úttestének szélessége 6–8 m. burkolata kockakő.

Eredeti — Rába menti fekvésétől kapott — nevét mind a mai napig megtartotta. Már az 1703. évi telekkönyvben is szerepelt.

Története: Az 1703. évi újvárosi telekkönyvben mint Új utca van feltüntetve. Ekkor mindössze 13 „sövényes” ház áll csak az utcában. Valamikor a bal oldalán is házak sorakoztak, a védtöltés rendezésével azonban jelentős részüket lebontották. Az 1912/1631. évi városi tanácsi határozat Rábaszernek nevezi. A Bach korszakban Raab Gasse volt a neve.

Rábca utca

Gorkijváros északnyugati irányú utcája. A Nép utcából indul ki és egészen a Vasas töltésig terjed. Építkezését egyszerű családi házak jellemzik. Hossza 278 m., úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt. Nevét a Rábca folyó menti fekvésétől kapta.

Története: Újváros utcáinak történetében Rábca utca, illetve Rábca szer (Rabnitz Gasse) már szerepel. A város tanácsának az 1831. június 28-i utcákat megállapító határozatában találjuk, ez azonban a mai Rábca

Rózsa köz

A Kossuth Lajos utcát a Bálint Mihály utcával köti össze. A jobb oldalának a közepe táján a Cukrász köz indul ki belőle. Építkezését általában régi, alacsony családi házak jellemzik. A köz a Kossuth Lajos utca felé kissé lejt. Hossza 105 m, úttestének szélessége 5 m. burkolata aszfalt.

Eredeti nevét mind a mai napig megtartotta. Nevét valószínűleg a közelében elhelyezkedő „Rózsa” vendéglőtől kapta.

Selyem utca

A Kossuth Lajos utca és a Bálint Mihály utca között fekszik. Észak felől a Kálvinista és a Sütő utcák torkollnak bele. Csak a bal oldalán vannak lakóházak, a jobb oldalán ipartelep húzódik. Hossza 129 m, úttestének szélessége 6 m, burkolata aszfalt.

A város közgyűlése a századfordulón, az 1900. év október 18-án tartott ülésében nevezte el a névtelen utcát Selyem utcának. Nevét valószínűleg a szemben levő selyemgubógombolyító üzemről kapta.

Története: A Selyem utca az Ótemető térből alakult ki.

Sóház köz

Újvárosnak nem csak a legrövidebb, de egyben a legszűkebb utcája is. A Kossuth Lajos utcát a Bercsényi ligettel köti össze. Érdekessége, hogy sem házbejárat, sem ablak, sem utcanévtábla nem található rajta.

Eredeti nevét mindmáig megtartotta. Nevében az egyik legrégibb történelmi intézménynek — a királyi sóhivatalnak — az emlékét örökíti meg, amely valamikor egyik legfontosabb hivatala főpénztára volt az államnak.

Története: Győrött a sórakás - és a sóhivatal 1912-ig a Kossuth Lajos utca 24. szám alatt működött. Hatalmas támpillérekkel megerősített csarnok volt.

Somos utca

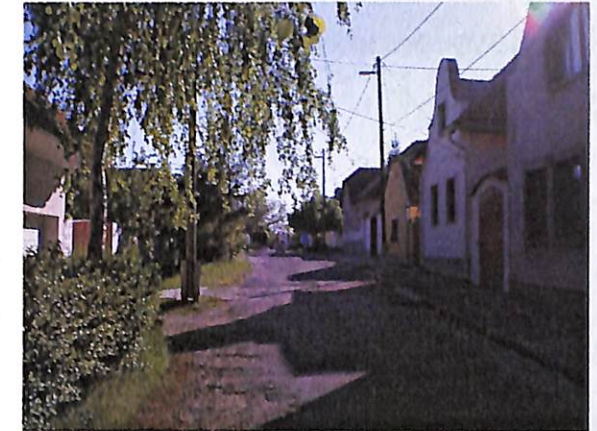
A Bokányi Dezső utcánál indul ki, és északkeleti irányban egészen az Achim András utcáig terjed. A bal oldalának az elején, de különösen a jobb oldalán még jelentős a beépítetlen terület. Építkezését régi, kertes családi házak jellemzik. Hossza 179 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti nevét mindmáig megtartotta. 1900-ban, mint az Öreg utcából a Somosra vezető utcát nevezte el a város közgyűlése Somos utcának.

Sütő utca

A Budai Nagy Antal utcából indul ki és délnyugati irányban egészen a Selyem utcáig terjed. Nyugat felé emelkedik, kissé domború fekvésű. Építkezését zárt sorú családi házak jellemzik. Hossza 207 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti, helytörténeti jelentőségű nevét mindmáig megtartotta. Nevét onnan kapta, hogy valamikor ebben az utcában laktak a híres Újvárosi kenyérsütő asszonyok.

Az utcának a Bach korszakban Bäcker Gasse volt a neve.

Szegfű utca

Gorkijváros utcája. Északnyugati irányban haladva egészen a Rábca töltéséig terjed. Építkezését egyszerű családi házak jellemzik. Hossza 281 m, szélessége 5 m. Burkolata aszfalt. A város tanácsa mint névtelen utcát 1959-ben nevezte el.

Taligás utca

Gorkijváros legfiatalabb utcája. Alig néhány házból áll csak. A Béke utca végénél — közvetlen a Rábca töltés mellett —

kezdődik, és a folyóval párhuzamosan északkeleti irányban halad. Csak jobb oldala van a bal oldalát a Rábca töltése képezi. Hossza 220 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

1961. december 22-én kapta a nevét a város tanácsától. Helytörténeti jelentősége nincsen.

Tavaszi utca

A Gyepszél és a Bókányi Dezső utcák között fekszik. Építkezését általában eléggé zárt sorú családi házak jellemzik. Hossza 140 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Nevét a századfordulón, 1900-ban kapta. Ekkor nevezték el — ugyancsak Újvárosban — a többi évszak utcáit: a Nyár, az Ősz és a Tél utcákat is.

Téli utca

A Gyepszél utcát északi irányban a Bókányi Dezső utcával össze. Csak a bal oldalán vannak házak, míg az utca jobb oldalán kertek húzódnak. Hossza 107 m, úttestének szélessége 5 m. Burkolata aszfalt.

A századfordulón, 1900-ban kapta a nevét. Ekkor nevezték el — ugyancsak Újvárosban — a többi évszak utcáját: a Tavasz, a Nyár és az Ősz utcákat is.

Transzportház köz

Fazekas utca -.- Transzportház köz.

Újváros északnyugat-délkeleti irányú keresztutcája, amely a Kossuth Lajos utcát a Rába utcával köti össze. Vonala kissé

megtört, különösen a Bálint Mihály utca kereszteződésénél. Építkezését teljes zárt sorúság jellemzi. Hossza mindössze 78 m, szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Annak emlékét őrzi, hogy a Bálint Mihály utca és a Rába utca közötti szakaszán a mai óvoda mögötti részén volt a Transzportház, vagyis a katonai anyagraktár és az átvonuló katonaság szálláshelye.

Története: Eredeti neve Fazekas utca volt. Már az 1703. évi újvárosi telek- könyvben is így szerepelt. Nevét onnan kapta, hogy ebben az utcában laktak a híres győri fazekasok, akiket a káptalan a Belváros szűk falai közül Újvárosba telepített. A Bach korszakban Hafner Gasse volt a neve.

Tulipán utca

Gorkijváros jellegzetes utcája. Északnyugati irányban a Rábca töltése felé haladva. Építkezését egyszerű családi házak jellemzik. Az utca hossza 281 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Nevét a város tanácsától 1959. november 6-án kapta.

Tűz utca

Újvárosnak északi irányú utcája A Festő utcánál kezdődik és egészen a Dankó Pista térig terjed. A rövid, kanyargós utcát, régi alacsony épületek tarkítják. Hossza mindössze 61 m, úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Eredeti nevét valószínűleg azért kapta, mert majdnem minden házának udvarán, a fészerben, vagy más helységben állandóan égett a kovácstűz. Itt és az Iszkápa utcában készítették ugyanis a szegkovácsok — a város gabonakereskedelmének virágzása idején — a dereglyék (burcsellák) építéséhez és javításához szükséges iszkápa-szegeket.

Úsztató utca

A Bercsényi ligetnél kezdődik és délnyugati irányban haladva a Festő utcába torkollik. A kissé kanyargós utcát általában zárt sorú földszintes építkezés jellemzi. Hossza 138 m, úttestének szélessége 5 m. Burkolata aszfalt.

Eredeti — helytörténeti jelentőségű — nevét mind a mai napig megtartotta. Annak emlékét őrzi, hogy az utca végénél folyó Rábcán úsztatták és fürdették lovaikat és más állataikat az újvárosiak 1908-ig, a Rábca folyó elvezetéséig.

Története: Az Úsztató utca századokon át jelentős utcája volt Újvárosnak. Valószínűleg ebben az utcában is laktak gabonáshajókat vontató fuvarosok, a burcsellások, és a vizet fuvarozó vizes talyigások, a lajtosok is.

Vak utca

A Bokányi Dezső utca jobb oldalából indul északi irányban, a végénél azonban zsákszerűvé válik. Építkezését kis kertes családi

házak jellemzik. Hossza mindössze 66 m. Úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Nevét valószínűleg zsácutca-szerű jellegéből kapta.

Városház köz

Újváros észak-déli irányú kereszt-utcája. A Kossuth Lajos utcát a Rába utcával köti össze. A Kossuth Lajos utcai északi részénél álló épület volt valamikor a „Városháza”, míg a Kossuth és a Bálint Mihály utcák közötti szakaszán állt a „kiskaszárnya”. Az épületet időközben lebontották és az újvárosiak annak helyén itt tartják most a piacokat. A körnek a Bálint Mihály és a Rába utcai szakasza kissé összeszűkül. Hossza 250 m. szélessége 2–9 m. burkolata aszfalt és terméskő.

Vasas utca

Gorkijváros délnyugati irányú utcája. Az utca eleje még nincsen beépítve, jelenleg a 21-es számmal kezdődik. Építkezését egyszerű családi házak jellemzik. Hossza 103 m. úttestének szélessége 5 m, burkolata aszfalt.

Zúgó utca

Az Osztató utcából indul ki és északnyugati irányban a Dankó Pista térig terjed. A kanyargós utcát régi, földszintes házak

tarkítják. Hossza mindössze 78 m, szélessége 4,5–7 m, burkolata aszfalt.

Helytörténeti jelentőségű nevét mindmáig megtartotta. Annak emlékét őrzi, hogy az 1883. évi árvízkor a Rábca itt törte át a gátat, és innen ömlött „zúgva”.

Zsombék utca

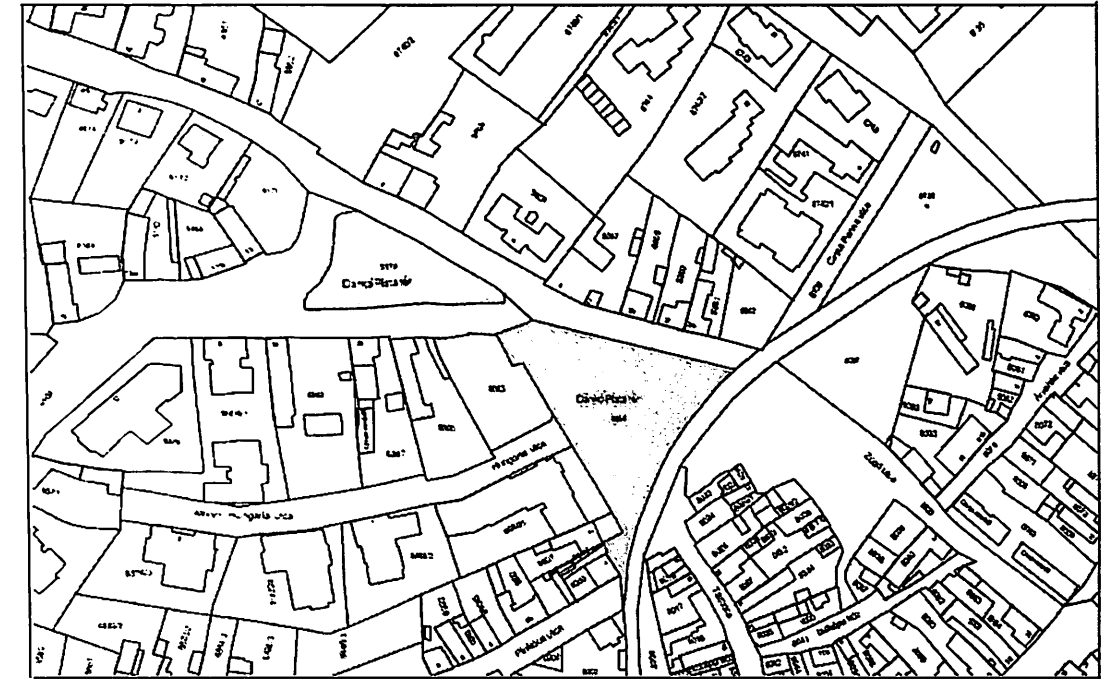
A Gyepszél utcát a Bokányi Dezső utcával köti össze. Középe táján az Esze Tamás utcát keresztezi. Mindkét oldalán aránylag új építésű kertes családi házakat találunk. Hossza 166 m, úttestének szélessége 6 m, burkolata aszfalt .

A város tanácsa 1951-ben nevezte el Zsombék utcának. Nevét valószínűleg korábbi vizenyős, zsombékos területe miatt kapta.

6.2.3.2 Terek

1. Dankó Pista tér

Hungária tér—Dankó Pista tér.

A Pinkóca utcánál kezdődik és jelenleg mindössze egyetlen házsorból áll. A Cinka Panna, a Tűz és a Zúgó utcák torkollnak bele, míg innen indul ki az Achim András és a Botos Lőrinc utca. Az olajgyári iparvágány húzódik át a téren. Területe 1225 m². A mai nevét 1948-ban kapta. Dankó Pista (1858—1903) — a tér névadója — cigányprímás, a századforduló legnépszerűbb nótaszerzője volt.

Története: A mai formájában már korábban kialakult terület első neve Hungária tér volt, nevét 1928-ban kapta.

2. Petőfi tér

Széna tér — Petőfi tér

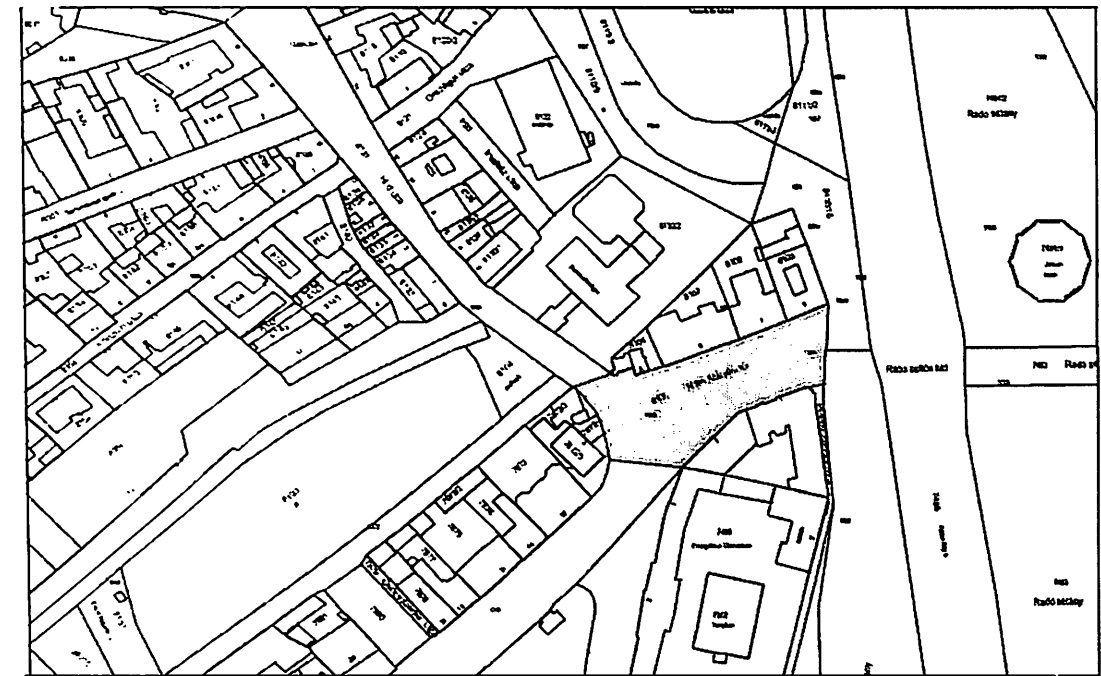

A Rát Mátyás térből indul ki és déli irányban halad egészet a Petőfi hídig. Innen kissé északnyugatra, majd északra fordul és a református templomnál eléri a Kossuth Lajos utcát. Az Erkel Ferenc, a Rába és a Bálint Mihály utcák indulnak ki belőle. A tér bal oldalán az evangélikus templom és szeretetház húzódik, míg a jobb oldala részben parkírozott. Területe 2340 m²

A város közgyűlése 1896—ban nevezte el a teret Petőfi Sándorról.

Története: A tér csak lassan, a 401. sz. Kossuth Lajos Ipari Tanuló Intézete épületének megépítése után alakult ki mai formájára. Hosszú időn át gabona és fapiac valamint szénatér volt. Ezért nevezték eredetileg Széna térnek. Az ipari tanulóintézet helyén volt a „Nádor szálló”, amely sokszor szerepelt a munkásmozgalmakban. A postakocsi világában a postalovak váltóhelye volt.

3. Rát Mátyás tér

Híd tár — Kossuth Lajos utca — Rát Mátyás tér.

A Rát Mátyás tér a Tolbuhin sétányt Újvárossal összekötő „Kis Rába” híd nyugati végénél fekszik. Házainak legnagyobb része emeletes, számozásuk a Péterffy Sándor utcánál kezdődik. A 4. sz. alatt kis kápolna áll, vele egybeépített földszintes házzal. Évszázadok óta itt volt a püspökség vámháza, ahol a Híd utca felőli egykori Rábca-hídon átkelőktől vámot szedtek. A XIX. század végén a város is épített vámházat, a 15. szám alatt levő kis tornyos épületet, amely ma lakóház. A szépen beépített tér közepén Rát Mátyás emlékműve éli. Területe 900 m², burkolata aszfalt.

Rát Mátyás (1749—1810) — •a tér névadója — hírlapíró, evangélikus lelkész. Győrött született. Ő indította meg és szerkesztette Pozsonyban az első magyar nyelvű hírlapot, a Magyar Hírmondót. A tér mai nevét 1938-tan kapta.

Története: A múlt század végén Híd tér volt a neve. Ekkor azonban még nemcsak a mai „kis Rába” hídjának, hanem az

1908-ig a Bercsényi liget utca helyén folyó Rábca, Híd utca tengelyében volt hídjának is a hídfő tere volt. Később, 1938-ig a Kossuth Lajos utcához tartozott. Így jelölte meg ekkor a város kisgyűlése a mai nevét adó határozatában.

Áttekintő térkép:

6.2.3.3 Templomok

Egymás mellett öt vallási felekezet templomai férnek meg itt⁵: az Evangélikus Öregtemplom, a zsinagóga, a református templom, a katolikus templom és az ortodox vagy rác templom. A belvárosi Bécsi kapu térről a Rába kettős hídon juthatunk a Radó-szigeten át Újvárosba. A Rába kettős hídon átérve a Rát Mátyás térre érkezünk. A tér déli oldalán a Rába partján található az Insula Lutherana („evangélikus sziget”). Az úgynevezett Konventépület hatalmas klasszicista épületcsoportja Győr egyik legjelentősebb műemléki együttese; a Rába partján egészen a Petőfi térig húzódik. Az itt működő evangélikus gimnáziumban tanított Kis János.

⁵ 2006-ban ennek a jellegzetességnek kihasználására hagyományteremtő szándékkal Öt Templom Fesztivált rendeztek. Az ötnapos fesztivál során minden nap más templom adott otthon a vallási, zenei, kulturális hagyományokat bemutató programoknak, koncerteknek.

A Konventépület udvarában áll az

Evangélikus

Öregtemplom, ami 1783-85 közt épült copf stílusban, torony nélkül. A belsőkarzatos teremtemplom legfőbb díszé faragott késő

barokk szószékoltára, benne Orlay Petrich Soma festményével. A templom egyik ékessége az oltár előtt álló vörös homokkőből készült keresztelőkút, harang formájú fedelén Jézust ábrázoló kis öntött szoborcsoporttal. A templom belsejét 18. századi holland vörösrézcsillárok világítják be.

A Petőfi téren a **zsinagóga** hatalmas épülete a legfőbb látnivaló. A neoromán, nyolcszög alaprajzú zsinagóga 1868-70 között épült egy központi, és négy kisebb, a sarkokon álló kupolával. Lenyűgöző a templom

körerkélyekkel gazdagított kupolákkal tagolt belső tere, s a templom rózsablakai. A késő historizmus idején számos jelentős európai zsinagóga építéséhez szolgált

mintául. Az 1927-ben átalakított zsinagóga a II. világháborúban súlyos károkat szenvedett. Napjainkra kulturális célokra hozták helyre, vallásfelekezeti célokra jelenleg nem szolgál. Falai közt

tekinthető meg a Vasilescu Gyűjtemény. A Zsinagógával egybeépült kétemeletes klasszicista épületben működik a Széchenyi István Egyetem Varga Tibor Zeneművészeti Intézete.

A Petőfi téren áll az újvárosi **református templom** is. A késő historizáló neogót stílusú templom 1905-ben épült. A saroktorony tűhegyes sisakját messziről észre lehet venni. A templom belső kialakítása egységes hatású, monumentális csarnokterét gótikus díszek gazdagítják. A templomtól délre, a Bálint Mihály utcában áll az 1784-ben épült régi, torony nélküli református templom átalakított épülete.

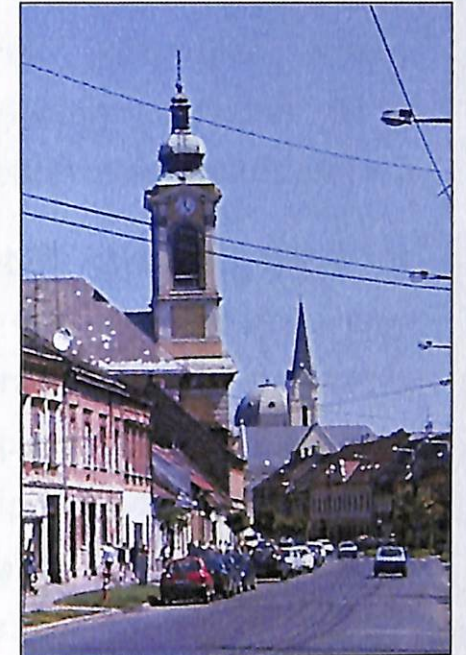

A Kossuth Lajos utcával párhuzamos Bálint Mihály utcában áll az 1727-ben épült barokk **Rác templom** is. Falában copf és klasszicista sírkövek láthatóak. Különösen szép a templom ikonostáza is. A nép építő szokásai szerint

nem az utca mentén áll, hanem szigorú keleti tájolással, a tágas házak szegte udvaron, temető közepén.

Az **Újvárosi római katolikus plébániatemplom** Győrben, az Újváros nevű városrész főutcájának, a Kossuth utcának középső szakaszán, a 42. szám alatt áll. A templom 1836-41 közt épült Frumann Antal tervei alapján az evangélikusok első ismert győri temploma helyén. A klasszicista stílusú templom főhomlokzatát vakolatkváderes és enyhe kiülésű párkány két részre osztja. Az erőteljes zárópárkány fölött, az eresz vonalában lapított timpanon látható. A templom kapuja dór oszlopos, a kaputengelyben az osztópárkány felett félköríves ablak töri meg a homlokzatot. A templom karcsú, hagymasisakos tornya homlokzati elhelyezésű.

7. Vizsgálatok értékelése

7.1 Vizsgálati eredmények összefoglalása

Vizsgálatom során főként struktúrája (közterület-, telek-, beépítési struktúra) és művi értékei alapján dolgoztam fel a városrészt, és azok alapján az alábbi következtetésre jutottam:

A belváros mellett Győr legrégebbi kerülete, valamikor annak nyugati elővárosa volt. A történeti leírásokból kiderül, hogy kialakulására a történelem viharai, - különösen a török megszállás - gyakoroltak nagy hatást. Az oszmán pusztítás, a lakóépületek megsemmisülése adott lendületet az elnéptelenedett településrész benépesítésére⁶, újraépítésére. A folyamat eredményeképp a XVIII. század végére alakult ki a városrész mai formája.

A városrész utcáit járva rendkívül változatos építészeti látvány tárult elém. Az utcák, terek karakterének elemzésével próbáltam választ kapni az építészeti stílusok differenciáltságára.

Ezen utcák házai főként a mesteremberek otthonaik voltak: cserzővargák, tímárok, szűrvarrók, kályhások, kelmefestők, szegkovácsok, hajóácsok, stb.. Az utcák nevei idézik a régi mesterségeket (Festő út --- kelmefestő, Burcsellás-köz--- vízifuvarosok).

A városrész legrégebbi utcái, az Achim András utca, Kossuth Lajos utca és a Bálint Mihály utca mutatják legjobban a korszakot idéző jellegzetességeket.

---

⁶ 1607-ben Vaicas Száva vezetésével a rácok bevándorlása, a róluk elnevezetett Rác (ma Bálint Mihály) utcába

A városrészen belül élesen elkülönül a kisvárosi, a falusias és a kertvárosi jelleg.

Jól látható a török hódoltság idején stratégiai jól védhető, a város ideiglenes irányításának otthont adó Kossuth utca kiemelkedő szerepe, ami az épületek kivitelezésén is megmutatkozik. Többszintes épületek zárt sorú beépítéssel nagyvárosi hatást keltenek. A nagyvárosi jellegű épületek a történelmi belváros közelében találhatók, ahol régen szállodák, Győr első kórháza, üzletek, egykori közintézmények települtek.

A hajdan virágzó, sok építészeti értéket mutató, Budapest - Bécs út fontos része, lehangoló képet mutat. A múlt értékeinek megőrzése nem megfelelően történt meg, és inkább értékvesztést, mint fejlődést tapasztalunk.

A híres vendéglők, üzletek bezártak a hajdan pompázó épületek lepusztult állapotban vannak. A bérlakásokban többségében roma származásúak élnek, a létminimum alatti életszínvonalon, akiknek az épületek karbantartása nem céljuk.

Az utcák mai képe nagyon vegyes. Mind a régmúltat idéző eredeti állapotban megőrzött szépen karbantartott, mind az ezzel ellentétes véletlen idézé romos, elhanyagolt épületek is megtalálhatók. Akadnak olyan épületek, melyeket kis felújítással korszerűbbé tettek, pl. ajtó - ablakcsere. Szerkezeti átépítés nem történt, csak a mai kor elvárásának megfelelő „csinosítás”.

A régi házak sora között a már lebontott házak helyére új, korszerű családi házak épültek. Erre a legjobb példa a mai Bálint Mihály utca. Az egykor egységes utcaképet mutató oromfalas házak között megjelenik több lebontott ház helyén az új, modern családi ház is. Ez csak úgy történhetett, hogy később kezdtek el Újvárossal érdemben foglalkozni, mivel csak 2005-re sikerült

Újváros ezen részét műemléki területté nyilvánítani. A mostani hatályban lévő szabályozás már védi az utcaképet, de a közbeépült új családi házak már ott vannak, megbontva az egykori utcakép jellegét, értékét.

Gorkijváros utcáira már kevésbé jellemző a régi korokat idéző építészeti igényesség. Mára a városrész egységes arculatát kölcsönző, de az idők során elhanyagolt házakat lebontották. Helyükre a mai kor igényeinek megfelelő családi házak épültek.

Dolgozatomban számbavettem a városrész valamennyi műemlékét, azok jelenlegi állapotáról személyesen is tájékozódtam. Következtetésem: Győr történelmi belvárosának rekonstrukciója körülbelül 2000-ig tartott. Győr Megyei Jogú Város anyagi forrásait e feladat emésztette fel. Így csak 2005 után fordítottak érdemben figyelmet Újváros műemlék épületeinek állapotfelmérésére. 2006-ban fogadta el a közgyűlés a városrész rehabilitációs tervét, de máig semmi sem érezhető a tervek megvalósulásából. Az egyházi épületek viszonylag jó állapotban vannak, ami főleg az egyházközségek érdeme. 2007-ben fejeződött be a zsinagóga felújítása, amely komolyzenei koncerteknek is helyt ad. Ezzel Győr kulturális életének üde színterjévé vált.

Újvárosban jelenleg összesen 3 tér és 1 park van. A terek nem hordozzák a „klasszikus” térkialakítás funkcionális és szerkezeti jellemzőit. Ezeket a tereket nem lehet besorolni az ismert tértípusok közé.

Nincs igényesen kialakított zöldterület, illetve gyermekek számára játszótér. A Bercsényi liget területe - ami régebben egy zöldövezet volt piactérrel, vásárcsarnokkal, gyermekjátszóegységekkel-, napjainkban kihasználatlan, elvadult

terület annak ellenére, hogy a terület adott lenne mindezek kialakítására.

7.2 Eredmények a tervezett fejlesztések tükrében

Győr Megyei Jogú Város már többször dolgozott ki rehabilitációs tervet a városrész felújítására, de ez mindaddig csak terv maradt. Legutóbb 2006 decemberén fogadták el a városrész felújításának tervét, amire egyre égetőbb szükség lenne. A terv a következőket tartalmazza:

Sziget és Újváros rehabilitációja - Bercsényi sétány program

Újváros beépítettsége:

Változatos beépítés; a javarészt kétszintes, zártudvaros sűrűbb beépítés a Kossuth Lajos utca Kispiacig tartó szakaszán, és a még megmaradt; fésűs⁷, illetve hajlított házas beépítéseket a többi részen. A terv szabályozása rehabilitációs jellegű, a meglévő értékek megtartása, illetve az azokhoz való illeszkedés a cél, a szabályozás ennek megfelelő beépítési módokat határoz meg.

A sétány a Híd utcai rendelőintézzettel szemben kialakított térről indulva felfűzné a ligetbe már beépített épületeket, vagy a helyükön épülő újakat a mérlegház és a tejcsarnok helyén. A sétány a Bercsényi gimnáziummal szemben kialakított

⁷ Fésűs beépítés: A rendelkezésre álló terület olyan beépítése, amelynél az egyes épületek között kisebb-nagyobb közök vannak. A nagyjából hasonló tömegű épületek egyik rövid homlokzatukkal az utcavonalra, hossz tengelyükkel pedig arra merőlegesen épülnek

negyedközpontban végződne, melynek elsősorban kereskedelmi rendeltetése lenne.

Sziget és Újváros rehabilitációjához forrás hiányában nem elegendő mértékű a közösségi részvétel. A Bercsényi sétány program olyan – mindkét városrészt érintő – program, mely maga termelhetné ki a közösségi részvétel finanszírozását, és az önkormányzati tulajdonra való tekintettel megfelelné a pályázati feltételeknek is. A Sziget és Újváros határán lévő egykori Rábca meder helye különleges adottságokkal bír; a város egyik legnagyobb, beépítésre szánt területen lévő zöldfelülete, helyenként értékes, megtartandó fákkal. Ma ez a terület a két városrész „hátsóudvara”, a Bercsényi sétány programmal a városrészek új központja, rehabilitációjának új szervező ereje lehetne. A rehabilitáció eredményeképpen a Kossuth Lajos utca XVIII-XIX. Századi építészeti teljesítményét XXI. századi eszközökkel megismétlő sajátos kisvárosi karakterű központ jöhetne létre. A rehabilitáció önkormányzatra eső része a sétány közterületeinek megújítása; az utcák felújítása és az utcák mentén fasorok ültetése.

Nyugat – Újváros rehabilitációja

Nyugat – Újváros beépítettsége:

Radnóti utcai tengelyhez közelebbi területeken kisvárosias beépítésű, másutt főleg falusias beépítés a jellemző. A nagyméretű tömbbelső beépítése a Dankó Pista tér környékén indulna meg szintén kisvárosias beépítéssel, másutt elsősorban falusias beépítésekkel. A tömbbelső egy részében a családi házakhoz nagy méretű ápolt kertek tartoznak.

Nyugat-Újváros az Újváros nyugati határát kijelölő olajgyári iparvágány és a Rábca első és második medre között fekvő terület. Az első 1784-es katonai felmérés idején még Újvárostól elkülönülő kis településrész karaktere inkább Szigethez, mint Újvároshoz hasonlít. Helyzete azonban máshogy alakult; a Radnóti utcai tengely közelében lévő részei a szigeti lakótelep folytatásaként Szigethez hasonlóan, intenzívebben épültek be, de ettől a tengelytől nyugatra fekvő részein az újabb épületek is családi házak, holott a szabályozás hasonló volt Sziget szabályozásához. Az új terv - figyelembe véve a lakossági észrevételeket is, ezeket a folyamatokat folytatja; a Radnóti utcai tengely közelében kisvárosias beépítést szabályoz, másutt családi házas beépítéseket. Új építési lehetőség nyílik a már nem működő iparvágányok helyén.

Nyugat-Újváros részének tekinthető Gorkijváros, mely az első világháború után kijelölt telep, kis telkekkel. Ennek a területnek az átépülése is folyik; a kis telekméreték miatt továbbra is a családi házas beépítés a meghatározó területhasználat.

A tervek tükrében...

Véleményem szerint a jelenlegi tervek jó irányt jelölnek ki, ám kérdés hogy elég nagyszabásúak -e a városrész hosszútávú fejlődésének biztosításához. További probléma, hogy megvalósulásuk - mint minden hasonló fejlesztési tervnek Magyarország jelenlegi helyzetében - kérdéses: az erőforrások korlátozottsága miatt. " Így a tervek sokszor csak tervek maradnak", esetleg részlegesen valósulnak meg és így nem tudják elérni céljaikat. Ezen kellene változtatni, mert Győr -

Újváros csak jelentős anyagi ráfordítással léphet a újból fejlődés útjára, és értékeik is csak így őrizhetők meg.

8. Irodalomjegyzék

- Dr. Winkler Gábor: „Győr” , 2000
- Dr. Winkler Gábor: „Győr 1539 – 1939” , 1998
- Dr. Winkler Gábor: „Győr 1939 – 1999” , 1999
- Dr. Winkler Gábor: „Győr építésze” , Győr Megyei Jogú Város Levéltárából 2008
- Dr. Winkler Gábor: „Győr településtörténete” , 2003-2005
- Dr. Winkler Gábor: „ Győr – örökségvédelmi hatástanulmány” , 2003 - 2005
- Ongjerth Richard: „Győr népességszerkezete” , 2003-2005
- Németh Iván: „Győr szabályozása” , 2003-2004
- Németh Iván: „Győr területhasználata” , 2003- 2004
- Tomaj Ferenc: „ Die Stassen und die Plätze der Stadt Győr”
- Perger Gyula: „Újváros 1703 - as telekkönyve” , 2002
- Jungi Csaba: „Újvárosi Krónika”, 2001

- „Győr jellegzetes városrészei”, Győr Megyei Jogú Város Levéltárából
- Dr. Peschka Alfréd: „Tervpályázat Győr – Újváros rendezésére”, 2006
1986 ?
- Debreceny Miklós: „Miért szép Győr? ”, 2004
- Tóth Tibor: „Képes krónikás”, 2003
- „Épített örökség hasznosítása”, Kisalföld, 2006
- „Újváros Győr kulturális negyede lehet” , Kisalföld, 2006